

MADÁRTÁVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

XV. évf. 4. szám – 2008/tél

MADÁR HATÁROZÓ

NÁDIPOSZÁTÁK II. – Mintázott hátú fajok

A nádiposzáták (*Acrocephalus* spp.) nem mintázott hátú – hazánkban előforduló – fajait a Madártávlat előző lapszámában mutatuk be. Madárhatározó oldalunkon ezúttal a tarkább fajokat vesszük sorra, és bemutatjuk a nádiposzátákhoz hasonló, de rendszerint külön nemzetségbe sorolt szuharbúját is.

Foltos
nádiposzátá

A **foltos nádiposzátá** (*A. schoenobaenus*) a Magyarországon megfigyelhető mintázott hátú, világos szemöldöksávú, sötét fejetejű nádiposzáták között a leggyakoribb faj. Szinte minden vizes élőhelyen előfordul. Fejteteje világosabb barna, ezt a szemöldöksáv fölötti sötét sáv határolja. Hátoldalán a mintázat elmosódott. Éneklés közben gyakran rövid nászrepüléseket iktat be.

A **csíkosfejű nádiposzátá** (*A. paludicola*) hasonlít a foltos nádiposzátához, de tarkább mintázatú. Világos fejteőcsíkja élesen elválik a szemöldöksáv fölötti sötét sávtól. Hátoldala sötét és világos csíkokkal tarkított. Az öreg madarak melle és oldala változó mértékben csíkozott (a foltos nádiposzátá fiatal egyedeinek mellén szintén vannak foltok). Nagyon ritka, lokális költőfajunk, hazánkban csak a Hortobágyon fészkel; vonulási időben néhány alkalommal az ország egyéb területein is megfigyelték már. Tavasszal éneklés közben szintén nászrepül.

Csíkosfejű
nádiposzátá

Fülemülesítke

A **fülemülesítke** (*A. melanopogon*) friss tollzatában vöröses benyomást kelt. Kézevező-túlnyúlása nagyon rövid (az előző két fajnál sokkal rövidebb) – ez a jellegzetessége azonban csak gyűrűzőtábori körülmények között, kézben tartott példányokon érzékelhető. Fejteteje nagyon sötét, szinte feketésnek tűnik, ezzel éles kontrasztot alkot a fehér szemöldöksávja (amely az előző két fajnál krémszínű). Pofatájéka sötét; erős bajuszávja van. A legrejtettebb életmódú *Acrocephalus*-faj (régében külön nemzetségbe – *Luscinola* – sorolták). Ritkán ül ki látható helyre énekelni, és nem szokott nászrepülni. A legkorábban érkező nádiposzátánk, már márciusban megérkezik. Viszonylag szórványos, lokális költőfajunk.

Már néhány éve rebesgették, hogy a **szuharbúj** (*Cisticola juncidis*) előfordul hazánkban, azonban ezt bizonyítani csak 2006-ban sikerült. Mivel a déli határaink közelében költ, várható, hogy a következő évtizedekben rendszeresen előkerül majd nálunk is. Nem tartozik a nádiposzáták közé, de a felületes megfigyelő esetleg összetévesztheti azokkal. Apró, zömök madár, rövid farokkal. Feje és a háta feltűnően csíkozott. Nászrepülése nagyon jellegzetes, hullámzó, közben monoton „zipp-zipp” hangokat ismétel. Ilyenkor feltűnő a fekete-fehér végződésű, rövid, kerek farka.

Grafika: Kókay Szabolcs – www.kokay.hu

Kiadja a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) kiemelten közhasznú társadalmi szervezet

A madárbarát Magyarországiért

1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel: 275-62-47
Fax: 275-62-67
www.mme.hu

Főszerkesztő: Ujhelyi Péter

Munkatársak:

Bagyura János Kerecsenvédelem
Berényi Zsombor Környezeti nevelés
Fatér Imre Tűzokvédelem
Hadarics Tibor Faunisztika
Horváth Márton Parlagisav-vevédelem
Horváth Zoltán Természetvédelem
Kaiser Mónika MME-hírek
Karcza Zsolt Vonuláskutatás
Krall Attila Natura 2000
Lovászi Péter Gólyavédelem
Magyar Gábor Általános madártan
Nagy Károly Monitoring
Orbán Zoltán Társadalmi kapcsolatok
Péchy Tamás Rákospipera-vevédelem
Schmidt Emese Környezeti nevelés
Szép Tibor Általános madártan

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növényzeti Tanszék)
Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • Berta Béla • Forrány Csaba
Imre Tamás • Kalotás Zsolt • Kármán Balázs
Máté Bence • Nehézy László • Novák László
Streit Béla • Suhayda László • Vízúr János

Grafikusok: Kókay Szabolcs, Matyikó Tibor,
Zsoldos Márton

Tipográfia: Górándrá
Tördelés, nyomdai előkészítés: Kitaibel Bt.
Szerkesztőségi titkár: Bányai Lászlóné
Terjesztés: Harangi István

Alapító főszerkesztő: Schmidt Egon
Felelős kiadó: Halmos Gergő az MME igazgatója

Nyomás és kötés: Korrekt Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatóink:

A címlapon: Hajnalmadár – Kalotás Zsolt felvétele

Címlapterv: U.P.

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk:
www.madartavlat.hu

A magyar madárgyűrés centenáriumához

Nagy öröm számomra, hogy az EURING és a Brit Ornitológiai Szövetség nevében gratulálhatok a magyar madárgyűrés centenáriuma alkalmából. A madárgyűrés egy dán iskolai tanár, Hans Christian Cornelius Mortensen kezdeményezte 1899-ben. Magyarország gyorsan felismerte a módszer tudományos értékét, és a Magyar Madártani Intézet (akkori nevén Ornitológiai Központ) egyedülálló módon a madárgyűrés alapítóját azzal ismerte el, hogy tiszteletbeli taggá választotta 1909-ben. Ma a magyarországi madárgyűrés sokféle módon járul hozzá a madártanhoz a madárgyűrés állomásokon folyó monitoring munkától, az intenzív populációs vizsgálatokon keresztül, amelyek például a partifecskevel kapcsolatban folynak, a kerecsensólymok műholdas nyomkövetéséig. Ezek a vizsgálatok bizonyítják a madárgyűrés fejlett tudományos szintjét Magyarországon, amelyek közül néhányat volt alkalom megismerni az MME közelmúltban lezajlott VII. Tudományos Ülésén, ahol meghívott előadóként vehettem részt. Magyarországon a CES (Állandó Ráfordítású Gyűrés) programban szereplő helyszínek hálózata egyre nő, ami jelentősen hozzájárul a jövőben a madárvédelem számára oly fontos demográfiai vizsgálatokhoz (nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt) az EURING által koordinált európai program kereteiben (bővebben erről a világhálón: www.euring.org).

Az EURING adatbankot kezel egész Európából származó adatokkal, hogy a vonulási útvonalak szintjén folyó elemzéseket tegyen lehetővé az alkalmazott és alapkutatók számára. Magyarország fontos és elismert résztvevő ebben a munkában az eddigi 604443 adatrekorddal, ami a teljes adatbank 11%-át teszi ki. A madárgyűrés sikere a rengeteg gyűrés munkáján múlik, akik legnagyobb részben önkéntesek. Szeretném megköszönni a magyar kollégák kiemelkedő munkáját, amit a madártan és természetvédelem céljai érdekében fejtenek ki Magyarországon és egész Európában. Nagyon sikeres következő 100 évet kívánok!

Stephen Baillie
az EURING (Európai Madárgyűrés Szövetség) elnöke
a Brit Ornitológiai Szövetség populációs kutatásainak igazgatója

A tartalomról

A KAPOSVÁRI HCS
EGY KEZDŐ CSOPORT
KEZDŐ LÉPÉSEI

4

A HAZAI MADÁRGYŰRÜZÉS
100 ÉVE II. RÉSZ

12

COL DE BRETOLET

GYŰRÜZÉS
A RYE-ÖBÖLBEN

14

KÉSZÍTSÜNK GYORSAN
MADÁRETETŐT!

22

ALEXANDER VON
NORDMANN

MADARAT TOLLÁRÓL...

36

A Kaposvári HCs

Egy kezdő csoport kezdő lépései

Bő egy évtizedes szünet után pár évvel ezelőtt néhány lelkes tag újra beindította a madarász tevékenységet Kaposváron, régi és új tagokat aktiválva. Kezdetben a Dombóvári HCS kaposvári munkacsoportjaként Nagy Sándor („Sanyi bácsi”) támogatásával működtünk. A madarászélet beindulásával 2008 márciusában újjáalakítottuk a Kaposvári Helyi Csoportot. A kezdeti programok zömét a látványos gyűrűzések tették ki. Ezek az általában havonta megrendezett alkalmak ismerkedési lehetőségek is voltak, amelyek során egyre bővült az érdeklődők köre.

GYŰRŰZÉSEK

A nyilvános madárgyűrűzési tevékenység továbbra is a gerincét képezi szemléletformáló munkánkknak. Sok gyerekcsoport és család látogat ki rendszeresen ezekre a rendezvényekre. Az eddig messziről csodált madár kézben tartott élménye meghatározó az oktató-nevelő munka terén is, hiszen az érdeklődők ekkor rácsodálkozhatnak a madarak szépségére, törékenységére és kiszolgáltatottságára – s közben rengeteg hasznos, érdekes információhoz juthatnak. Gyűrűzéseink bemutató jellegéből fakadóan kiemelkedő fontosságúnak tartjuk, hogy a madarak mellett a madarászás etikáját, a természetvédelmet, annak fontosságát, és egy új szemléletmódot is átadjunk az érdeklődők felé.

Az eltelt egy év során Kaposvár környékén több helyszínt kerestünk fel: állítottunk hálót a Boronka-Melléki Tájvédelmi Körzet szívében, a somogyfajsi fás legelőn, Ropolyban, ám a legkedvesebb helyszínné az „Orci-rét” vált. Ezt az észak-déli irányú „zöld folyosót” érdemesnek tartjuk alaposabb vizsgálatra. A terület botanikai felmérését tervezzük a jövőre nézve. A rét gazdag madárvilággal rendelkezik. Gyűrűztünk itt már tüzesfejű királykát, gyurgyalagot, függőcinegét és örvös légykapót is, továbbá a megjelölt fajok mellett láttunk itt kabasólymot, nagy őrgébicsét, darvakat és harist is.

Mindezen akciók közepette kiderült, hogy tagtársaink eddig is kötődtek valamilyen módon a természethez (természetbarát szakkör alsósoknak, téli etetés az iskolában, fészekodók és mesterséges fészkek kihelyezése szerte a Zselicben, természetfotózás, részvétel különböző gyűrűzőtáborok munkájában, madárbarát mintakert létrehozása).

PROGRAMOK, AKCIÓK

Immár újjáalakult helyi csoportként idén májusban, a *Madarak és Fák Napja* alkalmából Várda, az ország első madárbarát települése egész napos programot szervezett helyi csoportunk segítségével a kistérségi ill. kaposvári gyerekeknek. Egy akadályversennyel készültünk, amelyen sokféle játékos-gondolkodtató-ügyességi feladaton keresztül kerültek közelebb a gyerekek a madárvilághoz és a fákhoz, és amelyben sok tagunk összehangolt csapatmunkájára volt szükség. A várdai rendezvény programjai között szerepelt a *Fülemülék Éjszakája* is. Ezt az országos akciót Kaposváron, a Cseri parkban is megtartottuk.

Részt vettünk *falunapokon* is, ahol MME-stand felállításával, és játékos feladatokkal teremtettünk kapcsolatot az érdeklődők és az MME között, ill. a nagybajomi Európai Gólyás Települések Találkozóján szintén bemutatózó standdal és előadással szerepeltünk.

© MATE SÁNDOR

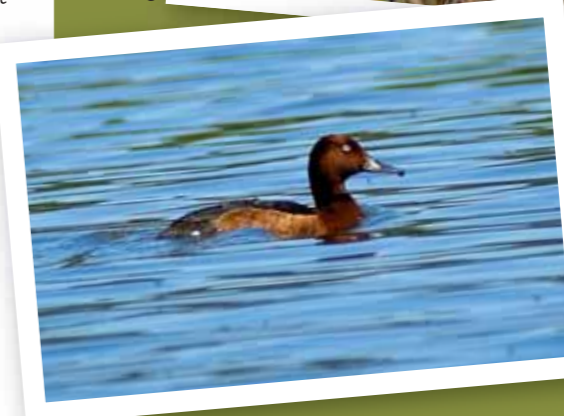
© MATE SÁNDOR

© TIKACS ANETT

© KONKOLY ÁRTILIA

© KONKOLY ÁRTILIA

Terepi madarászásainkkal nemcsak a madarakat és az emberekhez szeretnénk közelebb hozni egymáshoz, hanem a természet egészével megismertetni és megszerettetni környékünk lakóit. Gombaismereti túrára, lepkézésre, növényfotózásra, ősbükkösbe is csábítottunk már érdeklődőket, jártunk a petesalmi Vidraparkban, aludtunk a somogyfajsi legelőn.

Több tagtársunk korábban is végzett monitorozó munkát (MMM-felméréseket), a 2008-as évben pedig csatlakoztunk az RTM-munkához is; a Boronka-Melléki Tájvédelmi Körzet ilyen szempontú monitorozását első alkalommal végeztük el. Ezen a csodálatos helyen főleg a fekete gólya és a rétisas fészkelő állományát térképeztük fel, és a vizes élőhelyeken a szintén ritka cigányrécéhez is volt szerencsénk.

A jövőben *fajvédelmi programokhoz* is szeretnénk csatlakozni. Elsőként 2009-ben gyurgyalgóvédelmi programot indítunk, ehhez igyekszünk felkutatni környékünkön a madarak élőhelyeül szolgáló partfalakat. Ezzel párhuzamosan a gyöngybagolyvédelmi programba is szeretnénk bekapcsolódni, költőládák kihelyezésével. Céljaink között szerepel a feketególya-fészkek felkutatása és védelme, valamint ha szükséges, műfészkek kihelyezése, elsősorban a Zselicben. A téli időszakban e célból további fészkek kereső túrákat szervezünk.

Tudjuk, hogy még számos további lehetőség is van a szemléletformálás terén (Madarász sulik, táborok szervezése, rendszeres kapcsolattartás a tagokkal), és sok a feladat az aktív természetvédelemben is, de ehhez mi még kevesen vagyunk. Ezért is van szükség további aktív tagok „toborzására”.

KAPCSOLATRENDSZER

„Új” HC-ként fontosnak tartjuk az MME és a HC-k létezésének köztudatba kerülését erősíteni, ennek érdekében vettük fel már az elején a helyi médiával is a kapcsolatot. Rendezvényeink különféle programajánlókban szerepelnek, és különböző beszélgetős, ismeretterjesztő

műsorokban, ill. híradásokban is megjele-nünk. Látványos alkalom volt mindehhez Kaposvár központi parkjában bemutató jelleggel egy – mindenki által látogatható – fészkekodó-telep létrehozása, amelyet rendszeresen ellenőrzünk, a gyerekek (és a sajtó) részvételével. Terv a kaposvári Cseri parkban egy újabb odútelep létrehozása, egy közeli általános iskola tanulóinak felügyeletére bízva a fészkekodókat. Kiemelkedően fontosnak tartjuk a természet hatékony védelmében a szemléletformálást, így mindenképpen szeretnénk a fiatal generáció környezeti nevelésében tevékeny részt vállalni.

A Dombóvári ill. Dél-Balaton Ter-mészetvédelmi Csoport tagjaival közös kirándulásokon (Rétszilas, Somogyárd környéke), gyűrűzéseken, vetítéseken vettünk már részt.

Sikerült bővítenünk az MME-tagok számára kedvezményt biztosító helyek számát, és jó a kapcsolatunk azon tulajdo-nosokkal, akiknek a „területén” rendszeren madarászunk, természetet járunk. Találtunk (és persze tovább is keresünk) szponzorokat; volt aki a madáretetés-hez magot adott, más pedig deszkákat az odúkészítéshez. A támogatók segítő szándékát ezúton is köszönjük!

A társadalmi kapcsolatokban a sérült madarak ellátása és elhelyezése fontos, ezt a problémát lehetőségeinkhez mérten igyekszünk megoldani.

Rövid távú céljaink között megyeszék-helyünk könnyűszerrel megközelíthető környékének természeti értékeit vizsgál-juk át madarász szemmel, és próbáljuk kicsalogni oda a városlakókat. A tag-ság vagy akár „csak” a jószándékú érdeklődők számának növelése érdekében további programokat tervezünk a jövő-ben. A sokféle feladat ellátáshoz sajnos jelenleg kevés az aktív tagunk – remélhe-tőleg a következő években egyre többen csatlakoznak majd hozzánk.

Elérhetőségünk:

mme_kaposvar@yahoo.com

tel.: 20/395-7901

*Geibl Krisztián, Máté Sándor,
Szentpáli András, Takács Anett*

AZ MME KAPOSVÁRI HELYI CSOPORTJÁNAK PROGRAMAJÁNLATA

„Madarakarácsony” – téli gyűrűzés

Időpont: 2008. december 14. vasárnap, 8⁰⁰-12⁰⁰

Helyszín: Kaposvári Egyetem Továbbképzési Központjának épületénél

(Kaposvár, Guba S. u. 40.)

Érdeklődni: Máté Sándor, 20/395-7901

vagy matesandor@yahoo.com

a Kaposvári Helyi Csoport éves taggyűlése

Időpont: 2009. január 24. szombat, 15⁰⁰

Helyszín: Kaposvári Egyetem, gyülekező a főportánál

(Kaposvár, Guba S. u. 40.)

Érdeklődni: Máté Sándor, 20/395-7901

vagy matesandor@yahoo.com

Fészkek kereső túra a Zselicben (Szentbalázs–Hajmás között)

Időpont: 2009. február 8. vasárnap, egész nap (esőnap: február 15.)

Találkozás: előre láthatólag 8 órakor a kaposvári Pláza par-kolójában

Túratáv: kb. 12 km

Érdeklődni: Geibl Krisztián, 70/326-9227

„Ébred a tavasz” – terepi madarászás a somogyfajsi Pásztorparkban

Időpont: 2009. március 22. (vasárnap)

Találkozás: 8 órakor a kaposvári Pláza parkolójában

Túratáv: kb. 7 km

Érdeklődni: Takács Anett, 30/291-0204

vagy takacs.anett@mme.hu

Programjainkra minden természetbarátot szívesen látunk!

AZ MME BUDAPESTI HELYI CSOPORTJÁNAK PROGRAMAJÁNLATA (2009/I. félév)

Előadások

Január 14.

Biológiai sokféleség védelem, Tennivalók helyi és globális szinten a földi élet megőrzéséért

Előadó: Rodics Katalin, a KvVM főosztályvezető helyettese

Február 11.

Madármentés, kötelesség vagy jó cselekedet?

Előadó: Sós Endre, a Fővárosi Állat- és Növénykert főállatorvosa

Március 11.

A vándorsólyom visszatér

Előadó: Prommer Mátyás, az MME vándorsólyom-védelmi programjának vezetője

Április 8.

Erdőszemle, parkerdők a fővárosban és környékén

Előadó: Lomniczi Gergely, a Pilisi Parkerdőgazdaság szóvivője, erdőszemlén

Május 13.

A búbos pacsirta fészkekővezési viselkedésének vizsgálata

Előadó: Orbán Zoltán, az MME társadalmi kapcsolatok igazgatója

Kirándulások

Január 17.

Gödöllői-dombság (Bajor Zoltán vezetésével)

Február 14.

Csák-hegy, Szobi-öböl (Berényi Zsombor vezetésével)

Március 14.

Zab-szék (Lendvai Csaba vezetésével)

Április 11.

Tápiószecsői-halastavak (Bajor Zoltán vezetésével)

Május 16.

Dinnyési-fertő (Juhász Imre vezetésével)

A hónap végén budapesti területekre szervezünk programokat:

január: csepeli Duna-part, február: madárgyűrűzés a Kerepesi temetőben, március: Rákos-patak mente, április: Róka-hegyi tanösvény, május: Merzse-mocsár

Éves rendes közgyűlésünket márciusi előadásunkkal egy időben tartjuk.

Az előadások helyszíne a TIT-Stúdió (1113 Budapest Zsombolyai u. 6.). Az előadások előtti megbeszélések 18 órakor, a vetítések pedig 18 óra 15 perccor kezdődnek!

Az előadások utáni szombatira szervezett kirándulások részleteinek meghirdetésére az előadások előtt kerül sor! A Vezetőség fenntartja magának a jogot, hogy előre nem látható okok miatt az előadások témája vagy a kirándulások helyszíne változhat. A változtatásokról tájékoztatást adunk.

Mindenkinek élményekben gazdag madármegfigyeléseket kívánunk!

Elérhetőségeink: Bajor Zoltán: 20/252-3960, Lendvai Csaba: 20/322-5787, Berényi Zsombor: 20/354-8505

A hazai madárgyűrzés 100 éve

II. rész

A háború után *Vertse Albert (1906–1979)* vezetésével újjászerveződik a Madártani Intézet, amely kezdetben a Mezőgazdasági Múzeumban nyert ideiglenes elhelyezést. Később, a Növényvédelmi Kutatóintézet keretein belül, a II. kerületi Garas utcába költözött az Intézet, nem messze a háború előtti székháztól. A munkatársak a megmaradt gyűrzők és a külföldi társintézetek segítségével megpróbálták a jelölési adatokat rekonstruálni, de azoknak csak egy részét sikerült újra összegyűjteni, a gyűrzési adatok legnagyobb hányada végleg elveszett. Napjainkra a háború előtti időszakból csak azok a felbecsülhetetlen értékű adatok maradtak fenn, amelyek korábban az éves madárgyűrzési jelen-

Egykori „gyűrző találkozó” Fülöpházán (a képen: Ternyák Jenő, Pátkai Imre, Beretzk Péter, Keve András, Schmidt Egon) 1962. május 19.

1950-ben *Warga Kálmán* vezetésével a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársai is megkezdtek a hazai madárjelöléseket „MUSEUM ZOOLOG. BUDAPEST” felirattal gyűrzőkkel. Nem sokkal később, az 1956-os forradalom idején egy gyújtóbomba-találat következtében leégett az Állattár jelentős része, benne a madárgyűjtemény és a gyűrzési dokumentációk. A múzeum később nem folytatta a madárvonulás-kutatásokat. Összesen 69 madárfaj, 2030 példányát jelölték meg a hét év alatt, de a részletes adatok jelentős része megsemmisült.

tekben publikálásra kerültek az *Aquila* folyóiratban. A háború utáni években csak kis számban jelöltek madarakat Magyarországon, részben a megmaradt régi hazai, részben a Svájci Madártani Társaságtól, majd a Prágai Múzeumból kapott jelölőgyűrzőkkel.

1951-ben a Madártani Intézet újrarendelt a gyűrzőgyártást, majd a rendszeres madárgyűrzést Magyarországon. A gyűrzőgyártásban és a technikai háttér kialakításában jelentős szerepet játszottak az akkori kollégák szakmai képzettségük szerint, mint például *Bányai Rezső, Beck Pál, Jenei György, Juhász Lajos, Prukner Géza, Som Ferenc, Váradi Ferenc* és a későbbiekben még sokan mások. A „BUDAPEST MADÁRTAN” felirattal gyűrzők hétféle méretben készültek, a legkisebb „fecske” típusú a legnagyobb „sas” típusig. 1951-ben 42 külső munkatárs jelölte a madarakat, de ez a szám 1953 év végéig megduplázódott. Ez

Keve András gyűrzési engedélye

tükröződik a megjelölt madarak mennyiségében is: míg az első évben 2392, 1953-ban már 8782 madarat jelöltek a hazai gyűrzők. 1964-ben a Madártani Intézetet a *Tildy Zoltán (1917–1994)* által vezetett Országos Természetvédelmi Hivatalhoz helyezték át, amely 1968-ban költözött a Jókai-kerti új épületbe.

1951 és 1973 között 260 gyűrző összesen 192 madárfaj 152 000 egyedét jelölte meg Magyarországon, leggyakrabban tengelicet, dankasirályt és csízt. Ebben az időszakban a madárbefogás hagyományos, hívmadarak segítségével történő módszerei voltak elterjedtek, amely főleg a pintyfélék gyűrzési mennyiségében tükröződött. E mellett jelentősek voltak a fiókgyűrzések, különösképpen a dankasirályok jelölése a Rétszilahi-halastavakon (*Pátkai Imre, Váradi Ferenc, Ziegner Antal, Ziegner János*) és a Fehértavon (*Beretzk Péter*). A Madárgyűrzési Központot 1951 és 1973 között *Keve András, Pátkai Imre* és *Schmidt Egon* vezette. *Schmidt Egon* 1974-ben jelentette meg könyvét – „Hová mennek, honnan jönnek vándormadaraink?” (*Mezőgazdasági Kiadó*) –, amelyben a szerző legkedvesebb madaraink vonulási szokásait mutatta be.

Az 1974-ben alapított Magyar Madártani Egyesülettel (MME), és azon belül a gyűrzőket tömörítő *Gyűrző Szakosztály* megalakulásával nagy lendületet vett a szervezett madárgyűrzés. 1976-ban a Madártani Intézet megbízásából az MME átvette a madárgyűrzés szervezését Magyarországon. A függönyháló hazai elterjedése új lehetőségeket teremtett a madárvonulás-kutatásban, elsősorban az addig ritkábban jelölt, nagy egyedszámú énekesmadarak gyűrzésében. A gondosan tervezett és következetes mintavételezések (hosszú távra tervezett, állandó felületű hálóállások) lehe-

Madárfogás hagyományos módszerrel

tővé tették a gyűrzési adatok statisztikai módszerekkel történő feldolgozását. A lengyel „*Actio Baltica*” mintájára *Szentendrey Géza* szervezésével megindult Magyarországon az „*Actio Hungarica*” madárgyűrző hálózat.

Egymás után szerveződtek a gyűrzőtáborok Kisorosziban (Martuska-sziget), a Pilis-hegységben, Budakeszin (Nagy-Szénás-Zug „Bodzás árok”), Dinnyésen

A számítógépes korszak előtti gyűrzési törzskönyv

és a Tisza mentén. A következő években országszerte beindultak a táborok és a ma is működő madárgyűrző állomások: Fülöpháza (1976–1989), Hanság-Fehértó (1977–2001), Sumony (1981–), Csanytelek (1983–1987), Ócsa (1983–), Fenépuszta (1986–), Szalonna (1986–), Fehér-tó (1988–), Barabás (1992–), Kolontó (1998–), Tömörd (1998–). A felsorolt

Tábori hangulatkép

gyűrzőpontokon napjainkig másfél millió madarat jelöltek meg, és vették fel biometriai adataikat. A hálózat fő célja a magyarországi fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett, hosszú távú monitoring-vizsgálata. A kutatómunka mellett ezek a madárgyűrző-állomások a környezeti nevelés, a természet és madarak bemutatásának fontos műhelyei, ahol évente több ezer látogató fordul meg. Ugyancsak közel negyedszázados múltat tekint vissza az

„*Akció Ripária*” nevet viselő integrált monitoring-program a Tisza magyarországi szakaszán, amely keretén belül ezidáig 120 000 partifecsket jelöltek meg. 2004-ben Magyarország is csatlakozott a BTO (*British Trust for Ornithology*) által indított és több európai országban már közel két évtizedes *Állandó Ráfordítású Gyűrzés (CES – Constant Effort Sites)* programhoz, amely olyan információk gyűjtését tűzte ki céljául, amelyek segítenek feltárni a madárpopulációk változásait a költési időszakban történő egyedi jelölés módszer segítségével.

Az MME egyre bővülő természetvédelmi programjaiban fontos helyet kap a gyűrzés módszerének alkalmazása, mind a vonulás kutatásban, mind az állományok alakulásának nyomon követésében. Ehhez az 1990-es évek közepétől a hagyományos ornitológiai (fém) gyűrzőkön túl színes, egyedi kódú műanyag gyűrzőket is alkalmaznak, ami hatékonyan növeli a megkerülési adatok számát. A távcsöves vagy teleszkópos gyűrzőolvasásokkal a madarak zavarása nélkül azonosíthatóak a megjelölt egyedek. Magyarországon színes gyűrzős projektek keretén belül a

ACTIO HUNGARICA

Madárvonulás-kutató és populáció-dinamikai táborok Magyarországon

Kezdetben ezzel a névvel jegyeztük a lengyel mintára elindított magyarországi madárgyűrűző táborokat. Amint az ma már talán köztudott, a magyar madárgyűrűzés – a világon harmadikként a dánok és a németek után – már 1908-ban kezdődött, de tábori keretekben, folyamatosan működő háló-állásokkal és biometriai adatfelvételezéssel csak 1974-től gyűrűzünk.

A program alapötlete 1971-ben született Somogyi Péter barátunk tanácsára (aki napjainkban a *Madártávlat* tanácsadója is); miután ő meglátogatta a lengyel Balti Akciót, hazatérve lelkesen javasolta, hogy ezt nekünk is meg kell csinálnunk, ebbe a munkába feltétlen be kell kapcsolódnunk. Következő évben már ott is voltam Gábor Gyulával, s hazatérve Kállay Györgyöt is bevonva nekikezdünk a szervezésnek. A későbbi években további kollégák is dolgoztak tapasztalatszerzési céllal a Balti Akcióban. Az első benyomásainkat, tapasztalatainkat tehát még Lengyelországban szereztük.

1972–73-ban a Pilisi Parkerdőgazdaság égisze alatt a Visegrádi-hegységben (Janda Vilmos-kulcsosház, Jenő-kunyhó, Búbánat-völgy) végeztünk próba-felállásokat. Az első táborok Roman Holinski (a Balti Akció akkori egyik vezetője) szakmai irányításával szerveződtek. A mai AH-táborok szakemberei már ezekben a táborokban ott volt (köztük például Csörgő Tibor, Gyurác József, Lőrincz István, Bartha Zoltán), majd a későbbi AH-táborokban szereztek tapasztalatokat többek között Fülöp Tibor, Pellinger Attila, Tömösvári Tibor. Bizonyára sokan nem tudják, hogy ezekben a dunakanyari táborokban érlelődött az MME alapításának a gondolata is.

1974-től – a Pilisi Parkerdőgazdaság és az MME munkatársai – Kisorosziban szervezték az első valódi AH-tábort. Ekkor még lengyel füzetekben, lengyel hálókkal dolgoztunk. Ekkor már 10 európai ország alkalmazta az 1971-ben a tringli Ornitológiai Koordináló Kongresszus által ajánlott Balti Akció módszerét.

Az első felállások 4-5 pentádosak, majd 1975–1976-tól 8–10 pentádosak voltak a táborok. 1986 őszétől Budakeszire került a tábor, ahol további évekig dolgoztunk.

Közben 1975-től megkezdődött a többi tábor megszervezése is a Kiskunságban Fülöpházán, a Hortobágyon, a Fertő tónál és a szegedi Fehértónál, később Pácsvágyon, Sumonyban és Tömördön is. Mára pedig korábban elképzelhetetlen számban gyűrűzik a madarakat országszerte, s gyűjtik a tudományos értéket képviselő adatokat a különféle madárgyűrűző táborokban.

Szentendrey Géza

következő madárfajok egyedeire kerültek műanyag jelölőgyűrűk: bütykös hattyú (1993–), fekete gólya (1994–), fehér gólya (2004–2008), kanalasgém (2003–), parlagi sas (2002–), rétisas (2004–), kék vércse (2006–), vörös vércse (2004–), vándorsólyom (2006–), dankasirály (1998–), szecsecsirály (1994–). A technika fejlődésével, az elektronikai eszközök miniatürizálásával egyre nagyobb távlatok nyílnak a folyamatos nyomon követés területén. Magyarországon napjainkig parlagi sasokra, fekete gólyákra, túzokra és kerecsensólymokra szereltek műholdas nyomonkövető eszközöket, illetve kék vércsére rádióadó-nyomonkövetőt az MME Life-programjainak keretein belül.

A hazai Madárgyűrűzési Központ alapfeladatai a magyarországi madárgyűrűzés kezdete óta fennmaradt és időközben folyamatosan felhalmozott madárgyűrűzési adatok egységes adatbankba gyűjtése és tárolása. Emellett a hazai madárgyűrűzési tevékenység koordinációja a jogszabályok és szakmai, etikai alapelvek alapján, valamint adatszolgáltatási feladatok a gyűrűzők, bejelentők, külföldi központok, az EURING és az adatkerők felé. A Központ egyik legfontosabb feladata a hazai gyűrűzőkkel történő kapcsolattartás, a jelölőgyűrűk beszerzése, regisztrálása és kiadása. A Központba érkeznek be a hazai madárgyűrűzőktől és projektvezetőktől a gyűrűzési és visszafogási adatok, amelyek bekerülnek a madárgyűrűzési adatbank számítógépes adatbázisába. Itt történik a külső bejelentőktől és a külföldi társközpontoktól érkező levelek feldolgozása, archiválása.

Bár a magyarországi madárgyűrűzés során a kezdeti évek óta hazai gyártású fémgyűrűket használnak a gyűrűzők, az utóbbi években a megnövekedett felhasználás, a gyártásban segítő gyűrűző kollégák eltávozása, illetve a polgári szolgálat megszűnése (2004) miatt 2002 és 2004 között folyamatosan tért át a Központ a külföldről történő beszerzésre. 1908 és 2004 között közel 3 500 000 gyűrűt gyártottak Magyarországon, fémáru-gyárakban és műhelyekben, az Állami Pénzverdében, illetve gyűrűző kollégáink otthonukban, kézi eszközökkel. 2002 óta másfél millió gyűrűt vásá-

Az Ócsai Madárvárta a kezdetekkor

rolt a Madárgyűrűzési Központ, a világon működő három jelölőgyűrű-gyártó cég közül a svédországi és a lengyelországi szállítóktól.

A Madárgyűrűzési Központban dolgozó munkatársak (1974–2003: Schmidt Egon, Haraszthy László, Roman Holynski, Harangi István, Büki József, Tóth László, Varga Lajos, Simon László, Halmos Gergő) mellett számos polgári szolgálatos és önkéntes segítő végezte a feladatok ellátását, elsősorban a gyűrűgyártásban és a számítógépes adatrögzítésben. Ez utóbbi munka az 1980-as évek végén kezdődött. Az első szoftvert („proring”) és a hazai kódrendszert (HURING) Szép

A Gyűrűző Híradó borítója

Az MME és a Madártávlat munkatársaiként a centenáriumi madárvonulási cikk kapcsán tisztelettel emlékezünk az elmúlt száz évben – e hatalmas közös munkában – együttműködő valamennyi hivatásos és önkéntes munkatársra, köztük a magyar madárvonulás-kutatás első évében, éppen száz éve született Radetzky Jenőre, aki a hagyományokat ápolva, az édesapja, Radetzky Dezső által 1928-ban létesített (de a világháborúban elpusztult) Dinnyési Madárvárta közelében felépíttette az agárdi Chernel István Madárvártát, ahol az MME számos mai munkatársa mellett érdeklődők tömegei ismerhették meg a hazai természet értékeit.

központok engedélyével – a világ bármely részén végzett kutatás rendelkezésére állnak.

Magyarországon napjainkig két alkalommal (1990-ben Visegrádon, majd 2007-ben Fertőújlakon) tartotta az EURING a kétévente megrendezésre kerülő közgyűlést, amelyen a tagországok központvezetői vesznek részt.

A Madárgyűrűzési Központ munkáját segítő polgári szolgálatosok (1990–2004): Bajor Zoltán, Balázs András, Benedek Tibor, Hős János, Kókay Szabolcs, Künsztler Róbert, Magyar Zsolt, Marosi Norbert, Nagy Krisztián, Rákosi Gergely, Téglás Tamás

A Központ irattárának részlete

A Madárgyűrűzési Központ megbízott adatrögzítői (1990–2006): Albert László, Halmos Gergő, Karcza Zsolt, Kollár József, Lóránt Miklós, Madarász Boglárka, Miklay György, Orbán Zoltán, Simon László

A Madárgyűrűzési Központban alkalmazott projektkoordinatorok (2005–2007): Marosi Norbert, Verseckzi Nikoletta

A Madárgyűrűzési Központ önkéntes segítői (2004–2008): Éles Balázs, Hege-dűs Dániel, Koós Kolos, Morandini Pál, Vadász Csaba, Verseckzi Nikoletta, Vigh Livia és még sokan mások!

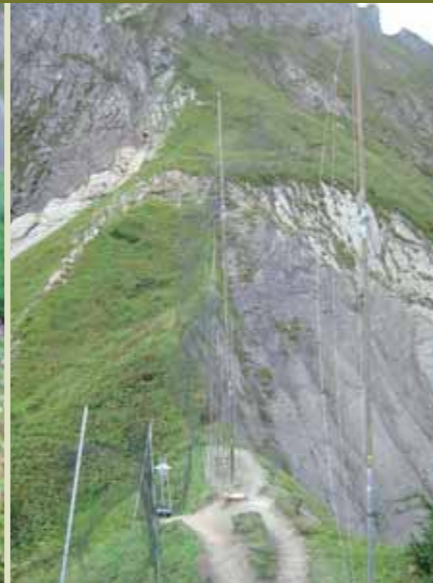
Ezúton is köszönjük valamennyi kollégánk áldozatos munkáját!

Karcza Zsolt

Col de Bretolet

Az ideai vezetőségi ülés szervezői azért választották Champéry-t helyszínül, mert innen könnyen megközelíthető az 1923 méter magasan fekvő Col de Bretolet madárgyűrűző állomás.

Az EURING (*European Union for Bird Ringing*) két évente rendez meg közgyűlést (*EURING General Meeting*), amelyen az EURING-tagországok madárgyűrűzési központjainak vezetői vesznek részt. Két találkozó közötti évben csak a választott vezetőségi tagok gyűlnek össze (*EURING Board Meeting*), hogy megvitassák a legfontosabb teendőket, és előkészítsék a következő közgyűlés munkatervét. 2007-ben Magyarországon, Fertőújlakon került megrendezésre 22 ország, 46 résztvevőjével az EURING-közgyűlés, idén pedig szeptemberben, Svájc egy festői fekvésű üdülővároskájában, Champéry-ben ült össze a hét tagot számláló vezetőség.

A találkozók lehetőséget adnak a fogadó ország madárgyűrűzési munkájába való betekintéshez is. Az ideai vezetőségi ülés szervezői azért választották Champéry-t helyszínül, mert innen könnyen megközelíthető az 1923 méter magasan fekvő Col de Bretolet madárgyűrűző állomás. Bár a kirándulás a négy napos találkozó utolsó napjára volt tervezve, de a kedvezőtlen időjárás-előrejelzés miatt – mint később kiderült, helyesen – egy nappal előrehozták, megcserélve a munkatervet. Így egy szép őszi napon látogattuk meg a gyűrűzőállomást, amely a Wallis-Alpok gerincvonulatának egyik legalacsonyabb nyergében található, éppen a francia-svájci határon. Innen ÉK-i irányban indul a Val d'Illeaz, amely Monthey-nél torkollik a Rhone völgyébe, még mielőtt az elérné a Genfi-tavat. A nyeregtől Ny-DNy-i irányban húzódó völgyek az Isère és a Rhone Genfi-tó alatti szakaszának folyóvölgyeibe futnak. Az ősszel délnyugati irányba vonuló madaraknak természetes útvonalat biztosít az alacsony hágójú völgy, amely keskeny nyergében tereli össze a gerincvonalon áthúzó madarakat. Így a nyeregben fekvő gyűrűzőállomáson viszonylag kis hálófelülettel hatékonyan lehet a vonuló madarakat nagy egyedszámban fogni és gyűrűzni.

Először a 19. század legvégén jegyezték fel e völgy jelentőségét a madárvonulásban, de csak 1952-től kezdtek el tanulmányozni a területen koncentráltan átvonuló madarakat. A Svájci Madárgyűrűzési Központ 1958-ban alapított itt gyűrűzőállomást egy faházzal, amit 1962-ben bővítettek ki egy újabb épülettel. Ezekben két lakószoba, egy gyűrűzőhelyiség, konyha, kamra, raktár és mellékhelyiségek találhatóak. Jó beosztással és modern berendezéseikkel kényelmes munkakörülményeket biztosítanak a kutatóknak.

Az elektromos áramot generátor és napelemek biztosítják, a vizet egy tartályban gyűjtik esővízből, illetve szállítatják szükség esetén a közeli patakból. Mivel az állomás csak gyalog közelíthető meg, a terepi szezon kezdetén egy helikopterrel juttatják fel a szükséges eszközöket, vizet és a több hónapra elegendő alapélelmiszer-készletet. Terepjárával az 1818 méter magasságban lévő, közeli tehenészetig lehet eljutni, onnan egy meredek gyalogösvény visz fel az 1923 méter magasan fekvő gyűrűzőállomáshoz. Júliustól október végéig, enyhébb időben november közepéig egymást váltva, egyszerre 4-10 fő dolgozik az állomáson.

A befogáshoz 300 méter hosszúságú függőháló sort használnak, amik nagy része éppen a hegygerinc vonalán áll. Ezek egy része 6-8 méter magas, lehúzó szerkezetes hálórendszer. A befogás egész nap és éjszaka is folyamatos, a gyűrűzés az „alsó” házban lévő helyiségben történik. Minden madárról vesznek fel biometriai adatokat a jelölés során, azaz a fogási alapadatokon (dátum, időpont, madárfaj, kor és ivar) túl regisztrál-

ják a szárnyhosszt, a 3. kézvezető hosszát, a kondícióértéket és a testtömeget is. A felvett adatok közvetlenül számítógéphez kerülnek.

Évente mintegy 100 madárfaj 10-20 ezer egyede kerül a hálóba (2007-ben 94 faj, 17808 példány), leggyakrabban erdei pinty, csíz, vörösbegy, fenyvescinege, fenyőpinty, kormos légykapó, kék cinege és széncinege. A rendszeresen fogott madárfajok mellett minden évben előkerül néhány ritka „átutazó” is, 2007-ben például egy-egy billegetőcankó, vadgerle, kakukk, jégmadár, zöldküllő, partifecske, cigánycsuk és sövénysármány. Ugyancsak előfordul, hogy madár helyett denevér akad a hálóba, 2007-ben összesen 9 különböző denevérfaj 81 példánya.

Napjainkig egy olyan Magyarországon megkerült madarat tartunk nyilván, ami itt kapta a gyűrűjét. Az 1962 októberében Col de Bretolet-en gyűrűzött csíz tetemét 1964 nyarán találták meg Alsógödön.

A kirándulás napján erős madármozgás volt, folyamatosan húztak át a nyergen a kisebb-nagyobb madárcsapatok. Főleg szürkebegy és vörösbegy volt aznap megfigyelhető, de néhány, itthon ritkábban fogott madár is kézre került, mint a búbos cinege, a fenyőszajkó és a zsezse. A legnagyobb meglepetést egy törpekuvuk jelentette, amely az ott dolgozóknak is nagy örömet szerzett, hiszen rendkívül ritkán kerül hálóba ez a faj.

Dél körül sajnos elérte a az Alpok gerincvonulatát az a hidegfront, amit az időjárás-előrejelzés megjósolt, így esőben indulunk vissza Champéry-be, hogy folytassuk a napirendi pontok tárgyalásait...

Karcza Zsolt

ALTO-termékek
nagy kedvezménnyel
az MME tagjainak!

2008 végéig 30%-os engedménnyel
vásárolhatnak ALTO-termékeket az
MME tagjai. A kínálatban szereplő
különböző hátizsákok, lábszárvédők,
övtáskák, barlangász felszerelések,
és a túrázáshoz elengedhetetlen
ruhák mind hazai termékek.
Egyes árucikkekre még nagyobb
kedvezmény!

A termékek részletes ismertetése
a világhálón található:

www.altoalpin.hu

Gyűrűzés a Rye-öbölben

2008 AUGUSZTUSÁBAN lehetőségünk nyílt, hogy ellátogassunk az Egyesült Királyság egyik – talán legprofesszionálisabb – gyűrűzőtáborába (Carter's farm, Rye Bay), ahol a madárgyűrűzés „új dimenziójába” kerültünk. A tábor egy magánkézben lévő farmon található, ahol az állattartás és a növénytermesztés mellett külön élőhelyet alakítottak ki a madaraknak, és ami a legfontosabb, erre nagyon büszkék és vigyáznak rá. Helyi aktivisták telepítették a nádas, ültették a bokrokat és alakították ki a hálólhelyeket. A farm Stephen Rumsey tulajdona, aki már több jelentős, országokon és kontinenseken átívelő madárvonulás-kutató expedíciót támogatott, például azt az 1990-es években induló nyugat-afrikai kutatást, amelyben több magyar kutató is részt vett.

A farm közepén helyezkedik el a gyűrűzőházikó, amely körül sugárirányban található a három hálólhely, összesen több mint 40 hálóllyal. A házat kívülről nézve hamar feltűnik, hogy az ablakok mellett (pontosabban alattuk) különös, 20x20 cm-es nyílások helyezkednek el: a gyűrűzők ezeken a nyílásokon engedik ki a megjelölt madarakat. A ház bal

oldalán összesen 6 gyűrűzőhelyet alakítottak ki egy L alakú asztalnál. A „sűrűbb” napokon előfordult, hogy 9 gyűrűző is munkálkodott, annyi volt a madár. A szedők a madarakkal teli zacskókat rudakra aggatják, fajokra, ill. visszafogásra szortírozva. Így minden egyes gyűrűzőre egy-egy faj jut, persze nap közben van lehetőség a váltásra.

Ami az első pillanattól kezdve érződik ezen a helyen és az itt szorgoskodó embereken, hogy itt minden a madarakról szól, értük van. A gyűrűzés során igyekeznek csak a legszükségesebb információkat rögzíteni (gyűrűszám, faj, kor, nem, zsír, izom, szárnyhossz, tömeg, időpont, gyűrűző kódja, dátum). Nem végeznek további méréseket, hogy a madár csak kevés időt töltsön fogságban és az ember kezében.

A falakon és az asztal különböző pontjain az egyes fajokra vonatkozó információk lapok található képekkel, méretekkkel és szöveges magyarázattal, ami nagy segítség az igen sok helyről érkezett gyűrűzőknek; ezek a segédletek nem csak az általánosan hozzáférhető, hanem a helyi adatbázisban tárolt adatokat és megfigyeléseket is tartalmaznak.

A faj meghatározása után jöhet a gyűrű, amely szintén fajok szerinti bontásban található a gyűrűzők előtt. Az alkalmazott gyűrűk mérete és alakja hasonló a hazai gyűrűkéhez, viszont itt a madár jobb lábára rakják fel (ami számunkra külön koncentrációt igényelt). A gyűrűzés teljes munkafolyamatát mindenki maga rögzíti, nincs külön jegyzetelő személyzet. Így a madarat át-át kellett helyezni az egyik kézből a másikba a jegyzetelés miatt, de azonnal figyelmeztetnek, hogy a madár teste mindig az ember tenyerében legyen, nehogy véletlenül megsérüljön. Az aktuális kör utolsó madarának elengedése után, ha van idő, mindenki megy ellenőrizni, így a gyűrűzők egyúttal szedők is, biztosítva a madarak hálónál való helyes szortírozását.

A hálólhelyek pontos menetrend szerint történnek, mindig rögzítik, hogy mikor indult el az ellenőrzést végző csapat, és mikor ért vissza. Érkezéstől számított 30 perc múlva indul a következő ellenőrzés. Annak érdekében, hogy mindig tudni lehessen, kik melyik hálólállásnál vannak, mindenki kapott egy kis névtáblát, amelyet a központi táblán szereplő megfelelő hálólhely neve alá rögzíthetett.

„Ami az első pillanattól kezdve érződik ezen a helyen és az itt szorgoskodó embereken, hogy itt minden a madarakról szól, értük van.”

Az ellenőrzés további fontos kellékei a zacskókat tartó vállra akasztható táskák, amelyeket célszerű volt minden kimenetel előtt feltölteni. Ez egy nyakba akasztható több „fögből” álló drótváz, amelyre a szedés után a zacskókat lehet akasztani, fajok szerint külön ágra. Ezzel a megoldással a szedő mellén halmozódnak a kiszedett madarakat rejtő zacskók, s így a legkevesebb zavarást jelentik az újabb madarak kiszabadításában, és biztonságosan lehet őket a gyűrűzőállomásra vinni. Fontos információ a szedő számára a legtöbbet fogott három fajnál (esetünkben a foltos nádiposzáta, a cserregő nádiposzáta és a fitiszfűzike) a napi induló gyűrűszám, hogy az adott napon belül visszafogott példányokat rögtön szedés után (még a hálónál) újra szabadon engedhesse. A felszerelést rádió egészíti ki, amellyel jelezni lehet, ha segítségre lenne szükség, továbbá a „furler” bot, amely speciális kampós fejével nagy segítség a hálók fel- ill. lehúzásánál. A háló helyenként 3 m magasra is ki van húzva, így a felső „hálózsebbe” került madarak szedése előtt a hálót le kell engedni, hogy a szedő elérhesse.

A hálók mellett 10-20 méterenként hangszórókból

szólnak a legkülönbözőbb, az adott élőhelyekre jellemző madárhangok. Nem nagy teljesítményű hangágyúkra kell gondolni, hanem több kisebb hangszóró láncolatára, amelyek csak a hálók környékén mozgó madarakat koncentrálják a hálóhoz. A hangokat automata vezérli a gyűrűző házikóból, a hangszórók reggel 3:30-kor szólalnak meg, és dél előtt egy órával hallgatnak el. A hálókat 4:15-től húzzák szét, és minden délben összehúzzák.

A nádasban vonulás idején gyakran éjszakáznak fecskesapatok, így ebben az időszakban gyakran húzzák szét a hálókat este is néhány órára. Ottlétünk alatt volt olyan este, hogy több mint 200 példány füst- és partifecske kapott gyűrűt. A gyűrűzés vezetőjének, Phil Jonesnak elmondása alapján a fecskbefogások száma, és egyben a nádasban éjszakai fecskesapatok száma is csökkent az elmúlt években. Az éjszakai behúzás során megfogott egyedek szintén fajok szerinti bontásban kerülnek a gyűrűző házba. A minél kevesebb zavarás és a gyors gyűrűzés érdekében még este több gyűrűző segédletével zajlik a jelölés, melynek során csak az öreg madarakat

mérik le, melyek aránya átlagosan 10% körüli. A gyűrű felhelyezése után az egyes madarakat négyes csoportokban speciális éjszakázató, a normál zacskóknál jóval nagyobb és tágasabb zsákokba helyezik. A madarakat hajnalban, mikor már világosodik szabadon engedik.

A tábor kisebb megszakításokkal július közepétől október végéig üzemel, az elmúlt évben több mint 35 000 madarat fogtak be. Több mint egy hetes ottani munkánk alatt különleges fogásnak számított a csíkosfejű nádiposzáta, amelyből minden évben fognak néhány példányt. Ezen felül számunkra nagy élményt nyújtott a lappantyú, a macskabagoly, a kenderike, a süvöltő és a berki poszáta (napi 1-2 példány) befogása.

Kiutazásunkhoz köszönjük Karcza Zsolt, az MME Madárgyűrűzési Központ vezetőjének, Jacquie Clark, a BTO munkatársának, Phil Jones és David King, a Rye Bay Ringing Group vezetőjének és asszisztensének segítségét.

Máté Sándor

Az MME VII. Tudományos Ülése 2008. október 24. és 26. között került megrendezésre Baján, az Eötvös József Főiskolán. Az MME 1982 óta négyévente szervezi a tudományos üléseket, az elsőt 1982-ben, Sopronban, az Erdészeti és Faipari Egyetemen (ma Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki és Faipari Mérnöki Karok) tartották. Az idei ülésnek a hazai madárgyűrűzés centenáriuma adott ünnepi rangot, mottója ezért lett: 100 éves a madárgyűrűzés Magyarországon.

A VENDÉGLÁTÓ Baja város egyetlen főiskolája, az Eötvös József Főiskola Műszaki és Gazdálkodási Fakultása volt. A sokszor „Vízügyi Főiskola” néven említett intézményt 1962-ben, felsőfokú technikusként alapították. A technikumok átalakulása után a Budapesti Műszaki Egyetem karaként, majd a Pollack Mihály Műszaki Főiskola Vízgazdálkodási Intézeteként, később a Janus Pannonius Tudományegyetemhez

Stephen Baillie

tartozva működött, a bajai Tanítóképzővel való integrációjáig. Jelenlegi képzési kínálatában az építő- és környezetmérnöki szakokon egyaránt a vízzel, vízgazdálkodással kapcsolatos szakirányok szerepelnek. Az intézmény az 1980-as évek második felében az elsők között foglalkozott Közép-Európában a vizes élőhelyek ökológiai célú monitorozásának és rekonstrukciójának témakörével, amelyet azóta is nemzetközi színvonalon folytat. Kevesen tudják, hogy az első magyarországi (gemenci) fekete gólyakutatás is innen indult el 1992-ben.

Bár az előző évekhez képest az idei

Tudományos Ülésre kevesebb résztvevő regisztrált és jött el, az előadások és poszterek színvonala, a konferencia hangulata nem maradt el a korábbi évek találkozásiétól. A 75 regisztrált résztvevő közül legtöbben a Nyugat-Magyarországi Egyetemet, az MME-t és az Eötvös Loránd Tudományegyetemet képviselték. További 15 hazai intézmény szakembere regisztrált, illetve két külföldi résztvevő érkezett a Vajdaságból. A Tudományos Ülés díszvendége volt Stephen Baillie (a *Madártávlat* mostani számának vezércikkét is ő írta).

A konferencia megnyitóján *Abonyi István*, az Eötvös József Főiskola Műszaki és Gazdálkodási Fakultás igazgatója

projekteket, kiemelve az EURO-CES-t (*European Constant Effort Sites hálózat*). Ez utóbbiról, valamint az integrált monitoring-projektek fontosságáról és módszereiről hosszan beszélt. Bemutatta a brit CES-program legfontosabb eredményeit. Külön kiemelte az önkéntes gyűrűzők óriási áldozatvállalását a hosszú távú programban. Ezt néhány érdekes sarokszámmal illusztrálta az előadó: az általuk szervezett programjában a felügyeletük alá tartozó 130 CES-ponton a 12 mintavételi napon összesen kb. 4000 km-t gyalogolnak a gyűrűzők évente. Stephen Baillie prezentációjában kitért két igen fontos aktualitásra is, a klímaváltozásra, illetve a madárinfluenzára. Előadását

gyűrűzés valamennyi területén jelentős eredmények születtek, számtalan publikáció, egyetemi szakdolgozat és doktori értekezés készült. Mindemellett kiemelkedő a madárgyűrűzés ismeretterjesztő és szemléletformáló hatása. A gyűrűzőtáborokban és a madárgyűrűző-állomásokon évente több ezer felnőtt és gyermek találkozik a madarakkal és kap természetvédelmi alapismereteket.

Szép Tibor „Integrált partifecske monitoring a Tiszán, a madárgyűrűzés jelentősége és lehetőségei a fészkelőállományok vizsgálatában” című előadásában az 1984 óta futó nemzetközi hírű projekt eredményeit és a programban használt legújabb fejlesztésű módszereket mutatta be. A közel negyed évszázadon át megjelölt 125 000 partifecske és azok világszerte egyedülálló visszafogási-adatbázisa az alapja a fészkelőállomány

fészkelő helyeül szolgáló öreg erdőket és a táplálékát biztosító sekély, időszakos vizeket csak nemzetközi összefogással lehet hatékonyan kutatni és védeni.

Bakonyi Tamás és Erdélyi Károly „A nyugat-nílusi vírus által okozott ragadozómadár-elhullások Magyarországon” című előadásában bemutatta a fertőzés kórképét, tüneteit és lefolyását, a hazai esetek területi eloszlását, valamint a vírus terjedését.

és jövő évi pénzügyi terve, valamint a madárgyűrűzést felügyelő bizottság idei munkája került bemutatásra és megvitatásra. A madárgyűrűző-állomások rövid éves beszámolójából kiderült, hogy idén valamennyi állomáson kevesebb madarat jelöltek az előző évhez képest. A gyűrűzőtálalkozó résztvevői megtekinthették a „Madárgyűrűzés 2008” című dokumentumfilm előzetesét. A film 2009 elejére készül el. Bemutatja a hazai madárgyű-

A VII. Tudományos Ülés résztvevői

AZ MME VII. TUDOMÁNYOS ÜLÉSE

köszöntötte a résztvevőket és mutatta be röviden az intézményt. *Zöld László Csabáné*, Baja város önkormányzati képviselője üdvözölte az ülés hallgatóságát. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium képviseletében *Tirják László*, a Körös-Maros Nemzeti Park igazgatója nyitotta meg a rendezvényt, megemlékezve a korábbi ülésekről és azok fontosságáról a hazai madárntanban és természetvédelemben. Az MME részéről *Halmos Gergő* ügyvezető igazgató nyitotta meg a Tudományos Ülést.

A plenáris üléseken összesen hat előadás hangzott el, amelyek közül öt szorosán kapcsolódott a madárgyűrűzés módszeréhez. Stephen Baillie „A madárpulációk gyűrűzésén alapuló nagyléptékű vizsgálata” című előadásában röviden bemutatta az EURING szervezetét, a legfontosabb EURING-prioritásokat,

Mexzikópusztán készült terepi fényképekkel is színesítette, amelyek 2007-ben készültek a Fertőújlakon megrendezett EURING-közgyűlésen. Stephen Baillie előadását *Halmos Gergő* tolmácsolta a magyar résztvevők számára.

A hazai madárgyűrűzés történetét – *Karcza Zsolt* által – bemutató előadás a kezdetektől három fő szakaszra bontva mutatta be a legfontosabb eseményeket és eredményeket, valamint a teljesen digitalizált hazai madárgyűrűzési adatbankot. Az utóbbi évtizedek legfontosabb hazai eredményeit *Csörgő Tibor* mutatta be plenáris előadásában. Kiemelte, hogy a madárgyűrűzés Magyarországon az 1970-es évektől kapott nagy lendületet, aminek hátterében a nagy tömegbázis kialakulása, megszervezése és a fogóeszközök elterjedése áll. Magyarországon a madár-

diszperziós és túlélési sajátosságainak feltárásához.

A házigazdák hosszú távú színes gyűrűs módszert alkalmazó fekete gólyaprojektjét *Kalocsa Béla és Tamás Enikő Anna* „A nemzetközi fekete gólya vonuláskutatás 15 éve - a program magyarországi vonatkozásai” című előadásából ismertették meg a konferencia résztvevői. Az előadás bemutatta a másfél évtizedes nemzetközi összefogás magyarországi és legnagyobb érdeklődésre számot tartható nemzetközi eredményeit. Ezek közül kiemelkednek a színes gyűrűs fekete gólyák megkerülési adatai, valamint a 8 európai ország összefogásával megvalósított *Flying Over Natura 2000* műholdas követési program, amelyben a magyar szakemberek és fekete gólyák is részt vettek. Az egyik legfontosabb következtetés, hogy a fekete gólyát, a

A szekcióüléseken összesen 31 előadás hangzott el (Általános madárntan szekció: 4; Viselkedésökológia szekció: 3; Madárgyűrűzés és Vonuláskutatás szekció I.-II.: 12; Monitoring és Faunisztika szekció: 7; Természetvédelmi biológia szekció: 5), az aulában összesen 19 poszter volt kihelyezve. A Tudományos Ülésen az MME Life-projektjei is bemutatták legfontosabb eredményeiket (kék vércse, kerecsensólyom, túzok), illetve az MME Monitoring Központ (*Nagy Károly*) az MMM-program eredményeit, a Madárgyűrűzési Központ pedig a hazai CES előzetes eredményeit mutatta be (*Ruzsa János*).

A VI. Országos Gyűrűzőtálalkozó a Tudományos Ülés záróestjén került megrendezésre. Ezen a szokásoknak megfelelően a Madárgyűrűzési Központ éves szakmai és pénzügyi beszámolója

rűzés rövid történetét, valamint a legfontosabb gyűrűzési projekteket (rendező-operátore Mosonyi Szabolcs).

A rendezvénysorozat zárónapján dunai hajókirándulásra invitáltuk a Tudományos Ülés és a Gyűrűzőtálalkozó résztvevőit, amelyre a *Gemenc Zrt.* támogatásának köszönhetően kerülhetett sor. A Duna-Dráva Nemzeti Parkhoz tartozó erdőrezervátum, a Kádár-sziget környékére hajóztunk, ahol a homokzatonokon és a szakadópartok árnyékában récék és libák ezrei telelnek, rétisások vadásznak, kormoránok sűtkéreznek. A jó hangulatú terepi programmal ért véget a mindenki számára hasznos ismereteket nyújtó rendezvény.

Köszönjük valamennyi kollégánk és támogatóink segítségét!

Karcza Zsolt – Tamás Enikő Anna

Sasetetés

Az ezredfordulót követő években a magyarországi ragadozómadár-állomány helyzetében aggasztó, s ugyanakkor szinte kezelhetetlen jelenség észlelhető. A Madártávlat több korábbi cikkében is foglalkoztunk már a fokozottan védett sasfajok mérgezésével, és sajnos úgy tűnik, hogy madárritkaságaink állományai napjainkban sincsenek biztonságban. Az illegális mérgezések jogi kezelése (és megszüntetése) kiemelten fontos természetvédelmi feladat, emellett azonban – szervezett formában – más módon is segíthetjük madaraink védelmét.

Az eddigi jogi útra terelt ügyek semmilyen visszatartó szankciót nem vontak maguk után. Ezért ki kell dolgozni a természetvédelemnek olyan megoldási javaslatokat, lehetőségeket, amelyeket a hazai nemzeti parkok is egységesen tudnak alkalmazni.

Ennek egyik alternatívája lenne, hogy egy adott természetvédelmi kezelő szerv stabil, egész évben vagy időszakosan (pl. október 15-től március 15-ig) működtetett etetőhelyeket üzemeltessen azokon a védett területeken, ahol nagyobb létszámban fordulhatnak elő sasok (sőt akár keselyűk). Ezeknek az etetőhelyeknek a hálózatát a szakemberek az EU-direktívák szerint alakíthatnák ki, és az előírt jogszabályok betartásával üzemeltethetnék.

A Hortobágyi Nemzeti Park területén hivatalosan engedélyezett keretek között 1998 óta folyik a ragadozómadarak mesterséges etetési kísérlete. (A Hajdú-Bihar Megyei Állategészségügyi és Élelmiszer

Ellenőrző Állomás 220/98, és 3946-I/2006 számú határozatai alapján).

TAPASZTALATOK

Az etetéssel kapcsolatos eddigi tapasztalatok igen kedvezőek, 7 helyen ideiglenesen, míg 1 másik helyen állandó (egész évben használható) etetőtér lett kialakítva (kb. 1,5 hektáros vadkerítéssel és villanypásztorral biztosított pusztarészen).

A határozatban szereplő állategészségügyi feltételek az előírtaknak megfelelően lettek teljesítve, így például a felhasznált tetemek maradványainak összegyűjtése, az etetőhelyek fertőtlenítése, a szállítójármű rakfelületének zsírtalanító mosása, az etetőhelyek folyamatos ellenőrzése stb.

Az ideiglenes etetőhelyek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, főleg az északi területekről (Észtország, Lengyelország Oroszország stb.) ide érkező

rétisasok szempontjából. Amikor a pusztán beáll a tartós, kemény tél, s a tavak befagynak, ez az egyetlen táplálékforrás számukra. Ha nem biztosítjuk mesterségesen a táplálékot (például birka- és haltetemek) nekik, akkor délebbre kényszerülnek vonulni, ahol számtalan egyéb veszély leselkedik rájuk (lelővések, mérgezések stb.). Az elmúlt években 100-nál is több példány összegyűlt a Hortobágyon telelni.

Az egész évben működő stabil etetőhelyek is vonzzák a ragadozómadarakat a könnyen hozzáférhető táplálék miatt. A Hortobágyon egy ilyen helyen a nyári szezonban a következő fajok keresték fel a kihelyezett tetemeket (bárány, baromfi stb.): parlagi sas, békászó sas, barna kánya, pusztai ölyv, egerészölyv, barna rétihéja.

Számos külföldi országban is ilyen jellegű etetéseket folytatnak a rétisások védelme érdekében, például Finnországban és Norvégiában. A keselyűvédelmi programok keretében Bulgáriában, Macedóniában és Horvátországban vannak stabil etetőhelyek kiépítve.

A LEHETSÉGES JÖVŐ

Az Európai Unió rendeletei és a hazai jogszabályok összehangolása után olyan egységes engedélyezési direktívát kell érvénybe léptetni, ami bármelyik nemzeti parkban és tájvédelmi körzetben (ahol a jogszabályi feltételeknek megfelelő körülményeket tudnak biztosítani) lehetővé teszi a veszélyeztetett ragadozó madarak időszakos és állandó mesterséges etetését.

A Kárpát-medencében élő saspopulációk rendkívül sérülékenyek, még ha jelen pillanatban úgy tűnik is, hogy az évek óta tartó illegális mérgezési hullám dacára a hazai fészkelő állományok egyelőre „látványosan” még nem csökkentek. Ugyanakkor semmiféle garancia arra vonatkozóan nincs, hogy meddig tudják kompenzálni a madárvédők erőfeszítései illetve a fészkelő állomány éves szaporulata a mérgezések által kiesett egyedeket. A 1970-es évek közepére a parlagi sas létszáma 7 párra, míg a rétisás 12 párra csökkent hazánkban. Ez a múltban megtörtént esemény örök emlékeztető kell maradjon a magyar természetvédelem számára. Azokban az években még lako-

nikus kérdésként merült fel, hogy lesz-e sas 2000-ben?...

Szerencsére a természetvédelmi szakemberek nemzetközi összefogásának köszönhetően földrészünk ragadozói (még?) nem pusztultak ki, és ha kellő súlyllyal tudjuk képviselni védelmüket, életük továbbra is biztosított lesz Európában.

Ma még sajnos országosan akut problémaként van jelen az a negatív antropogén hatás, amely olyan „szelkeciós nyomást” gyakorolhat a fészkelő populációra, hogy ismét drasztikus állománycsökkenés alakulhat ki az elkövetkező években.

Amennyiben az ország többi nemzeti parkjának működési terü-

letén további engedélyezett mesterséges etetőhelyek létesülnek, az arra alkalmas területeken, úgy az ott előforduló ragadozómadarak túlélési esélyeit ez nagy mértékben megnövelné.

Dudás Miklós

A szerző témában írott részletes szakanyaga letölthető a www.madartavlat.hu honlapunkról.

Fiatal sasok (parlagi sas – hátul; rétisás – elől)

Fiatal parlagi sasok

Részletek a Túlélőkönyvből

Meszlényi Attila tagtársunk a közelmúltban új könyvet jelentetett meg, amelynek címe:

A világvége illemtana – Túlélőkönyv. A kötet életünk számos kérdésével foglalkozik, szabályokat fogalmaz meg, vitára készítheti az olvasót, közömbösen azonban senkit sem hagy. A Madártávlát jelen számában néhány idézetet közlünk a könyvből. Érdemes elgondolkodni a leírtakon, és vitázni is lehet a szerzővel – mégpedig a világháló erre a célra létesített fórumán, amely a www.tulelokonyv.hu honlapon található. A könyvet jó szívvvel ajánljuk olvasóink figyelmébe.

NE ÁLLÍTS KARÁCSONYFÁT!

A karácsonyfa-állítás szokása, bár nem is túl régi keletű, mélyen belénk gyökeresedett. Olyan nehéz megválnunk tőle, mint ha lelkünkben kéne kitépnünk egy darabot. Azonban minden egyes karácsony hatalmas fenyőültetvények kivágásával jár. Már nem szép jelkép, inkább szívfacsaró. Valóban arra lenne szükségünk a szeretet ünnepeinek hangulatához, hogy egy szép fácskát elpusztítsunk? Azt hiszem, jóérettségű ember könnyen le tud erről mondani, ha egyszer belegondolt.

Néhány megoldás a karácsonyfa helyettesítésére, létrejövő szempontból csökkenő értékű sorrendben: 1. más jelképek keresése; 2. műanyag karácsonyfa használata; 3. teljes karácsonyfa helyett fenyőágak csokra; 4. gyökerez, újra elültethető illetve „visszaváltható” fenyő.

Legjobb tehát más jelképet keresni, ami sokféle lehet, s idővel valamelyikük talán új népszokássá egységesül. Két példa: ünnepi terítővel leterített asztalka, gyertyával, gyertyatartóval, esetleg ajándékokkal vagy ünnepi süteménnyel. Vagy: művészien tervezett, csak karácsonykor előkerülő „oltárkép” a falon, esetleg kézzel hímezve; ábrázolhat mandalát, vallási jelképeket vagy éppen fenyőfát is.

A műfa létrejövő szempontból majdnem annyire megfélelő, de sajnálatosan ízléstelen megoldás. Persze tervezhetnénk szép műfákat is, amelyek nem igyekeznek az igazit utánozni, s nem is műanyagból készülnek.

A fenyőág-csokor tökéletes, de csak addig válik be, amíg mások még ha-

gyományos karácsonyfát állítanak, amelyek alsó ágait az árusok levágják. Ha a karácsonyfa-állítás szokása egyszer eltűnik, nem lenne helyes, ha a fák megcsönkítése váltaná fel.

A gyökerez illetve „visszaváltható” karácsonyfa félmegoldás, mert a kiásott fenyőknek a negyede sem marad életben.

CSÍNJÁN BÁNJUNK A TÁRGYAK AJÁNDÉKOZÁSÁVAL!

Az ajándékozás a szeretetre, önzetlenségre, nagylelkűsége épül, s fejleszti is bennünk ezeket az erényeket. Alapvetően nemes, szép szokás, ezért nem könnyű szembenézni a ténnyel, hogy egyúttal kártékony is – legalábbis a körünkben és korunkban legelterjedtebb formája.

Lakásaink egyre kisebbek, s mind fölöslegesebb tárgyakkal zsúfoltak. Aki jószántából teszi ilyené a sajátját, vessen magára, de fölösleges tárgyai egy részét rossz fajta illemből őrizzük: „X. Y. ajándéka, nem dobhatom ki”. Ne hozzunk ilyen helyzetbe másokat!

Az ajándékozás mai módja a túlfogyasztás és a szemétygyártás. A kereskedelem mindent meg is tesz ennek szítására. Legfőbb ünnepe a karácsony. Ma már nem a téli napforduló ünnepe, nem Jézus születésének ünnepe, nem a szeretet ünnepe, hanem a vásárlásé. És egyre terjeszkedik. Egyenesen szezonként tartjuk számon, s már október végén elkezdődik. Számtalan termék (jobbára felesleges áru) éves forgalmának nagy részét a karácsonyi szezon adja; a december hónap a legtöbb család költségvetésében nagyobb

kiadási tételt jelent, mint máskor egy negyedév.

Ennyire eluralkodott volna világunkon a szeretet? Ezt aligha hiszi bárki. Nem szeretetről, önzetlenségről van itt szó, hanem illemszabta vásárlási kényszerrel, s reklámszabta illemtől. Mielőbb változtatnunk kell rajta!

NE HAGYD AZ AJÁNDÉKOZÁST KÖTELEZETTSÉGGÉ VÁLNI!

Merthogy itt tartunk. Már az iskolában erre nevelnek minket, amikor neveket húzunk karácsony előtt, s a nekünk sorsolt osztálytársat meg kell ajándékoznunk. Hiába kötnek a lelkünkre egy felső összehatárt: ezt egyszerűen nemigen tarthatjuk be, gyakran még versengés is kezdődik a túllépésében, másrészt pedig nem változtat az aktus „rejtett tananyagán”, ami így szól: az ajándékozás kötelező.

Nem könnyű a kimondatlan kötelezettséggel szembeszállni. Megszegése szégyenletesnek számít; magyarázkodásra kényszerít bennünket. Ezért legjobb, ha jó előre megbeszéljük társainkkal a kérdést, világosan kifejtjük álláspontunkat. Akivel lehet, akár „kölcsonös meg nem ajándékozási egyezményt” is köthetünk.

IGYEKEZZ OLYASMIT ADNI AJÁNDÉKBA, AMIRE A MEGAJÁNDÉKOZOTTNAK VALÓBAN SZÜKSÉGE VAN!

Ajándékaink jó része fölösleges, és hamarosan a szemétkébe kerül, más részük továbbajándékozzák, mielőtt a sze-

métben végzik. Egy további hányaduk megül a helyén kegyeletből, s aránylag kis részük az, amit tulajdonosuk valóban használ. Gyakran csak jobb híján, ha már éppen olyant nem szerezhettek, amilyent igazán szeretett volna.

Nem szeretném senkitől elvenni az ajándékozás örömét, csak arra hívom fel a figyelmet, hogy igazán jól sikerült ajándékot adni valakinek komoly lelki-szellemi feladat, amit nem szabad félvállról vennünk. A rossz ajándék nemcsak létrejött szempontból káros, de emberi kapcsolatainkat is rongálja: világosan árulkodik róla, hogy akit megajándékoznak, nem ismerjük, nem vagyunk képesek az ő szemével látni, vagy csak elhanyagoljuk.

A MAGUNK KÉSZÍTETTE AJÁNDÉK RITKÁN JÓ MEGOLDÁS

Az üzleti tárgyak személytelenségével szemben ajánlják nekünk a saját készítésű, egyedi tárgyak ajándékozását. Azonban ma már olyan bonyolult munkamegosztásban termelünk, hogy a legtöbb tárgyat egyetlen ember sem képes egymaga az elvárt színvonalon megalkotni, s a magunk készített tárgy silányabb a boltinál. Gyakran csak „kegytárgynak” alkalmas, amit azért kell valakinek megőriznie, mert tőlünk kapta.

Saját készítésű tárgyakat olyan területek művelői ajándékozhatnak sikeresen, akik ma is egyedül dolgoznak: kézművesek, művészek. S persze a kisgyerekek, akiknek ritkán van más lehetőségük, s arra is jobb az esélyük, hogy emléktárgyként valóban értékelik ajándékukat.

A PÉNZAJÁNDÉK NEM MINDIG ILLETLEN

Érzékeny probléma a pénzajándékozás családokon belül régóta terjedő szokása. Kétségkívül van benne valami visszatartó. **A** ad karácsonyra 10-10 ezer Ft-ot **B**-nek és **C**-nek, akik ugyanennyit adnak **D**-nek és **E**-nek, 5-5000 Ft-ot egymásnak, valamint **A**-nak... Pénzügyi tranzakció, amit egyszerűbb lenne papíron kiszámolni. A pénzajándék nyílt bevallása annak, hogy nem vagyunk képesek megfelelő ajándékot találni szeretteinknek.

De hátránya egyben előnye is. Illőbb nyíltan bevallani azt, ami bevallatlanul is nyilvánvaló; így legalább alázatosan

kifejezzük, hogy tisztában vagyunk fogyatékoságunkkal. Létrejövő szempontból pedig a pénzajándék szinte tökéletes megoldás. A legkevésbé pazarló; minimálisra csökkenti a fölösleges tárgyak szaporodásának veszélyét.

HA ALKALOM NYÍLIK RÁ, AJÁNDÉKOZZ SAJÁT TÁRGYAIDBÓL!

A tárgyajándékozás problémájának egyik jó megoldása, ha saját tárgyaink közül ajándékoznak. Természetesen nem olyasmit, amire magunknak is feltétlenül szükségünk van, hiszen akkor hamarosan újat fogunk szerezni a helyébe. De a szükségtelen dolgok selejtezésével se keverjük össze az ajándékozást. A főszempont ugyanaz, mint mindig: mi lenne a legjobb ajándék barátunk, rokonunk számára? Csak éppen legelőször nem az üzletekben nézünk körül, hanem saját holmink közt.

Ehhez persze szakítani kell azzal az illemszabállyal, amely előírja, hogy az ajándék új és használatlan legyen, de szerencsére ma is akadnak még tartós tárgyak, amelyek értékét a használat nem csökkenti, sőt olykor emeli.

Arra, hogy olyasmit ajándékozzunk valakinek, ami biztosan tetszik neki, jó módszert találunk egyes régi kultúrákban: ha a vendég megdicsér valamit, azt a házigazda nekiajándékozza. Nem hiszem, hogy e szokást ugyanígy kéne átvinnünk, de használható elvnek tűnik, hogy csak olyasmit ajándékozzunk valakinek, amit megdicsért.

JÓ AJÁNDÉK AZ ÉTEL-ITAL

Jó, mert elfogy, s mert nem hozzáadódik a szükségeshez, hanem jobb minőséggel helyettesíti. Persze nem a kifejezetten ajándék gyanánt árult étel-italra, desszertekre és effélékre gondolok, amelyek ajándék-volta abban merül ki, hogy a tartalmuknál sokkalta drágább, díszes csomagolásban árulják őket. Ez épp a szemétképzés kirívó esete. Viszont pompás dolog valakitől, aki remekül süt-főz, különlegesen elkészített ételeket, házi süteményeket kapni, vagy egy „titkos” pincészetből származó ritka jó bort.

ESZMÉNYI AZ ANYAGTALAN AJÁNDÉK

Mert hiszen ilyen is van. Egy közös program, amire régóta vágyódtok, de

sosincs időtök rá. Megtaníthatok valakit olyasmire, amit rég szeretne tudni. Elintézhetsz számára valamit, amire ő képtelen. Vagy egyszerűen csak felköszöntöd, nem bemagolt közhelyekkel, hanem személy szerint neki szóló, alaposan átgondolt, bölcs jókívánságokkal. A lehetséges jó ötletek száma végtelen, s kitalálásuk éppoly nagy szellemi erőfeszítést és szeretetet kíván, mint a legjobb tárgyajándék felismerése.

HA VIRÁGOT VESZEL VALAKINEK, NE CELOFÁNBA CSOMAGOLTASD, HANEM PAPIRBA – DE LEGILLENDŐBB, HA SEMMIBE!

Egyes dolgok csomagolása indokolt lehet. A virág esetében azonban semmi sem menti a csomagolás bűnét, s illetlen a megajándékozottat a szemétképzésben cinkostársaddá tenned.

A virág egyébként nem túl szerencsés ajándék. A vágott virágból hervadása után olyan szemétképzés, amelynek kezelésére a városi életmód nem alkalmas. És amilyen örömteli a pillanat, amikor virágot kapsz, éppoly kiábrándító, mikor ki kell dobnod. A cserepes virággal pedig a tárgyajándékozéhoz hasonló a helyzet, megtoldva azzal, hogy a „tárgy” mellé állandó feladatot is ajándékozol, ami nem mindenkinek jön jól.

AJÁNDÉKODAT NE CSOMAGOLD BE!

A csomagolás hátborzongató kultusza már odáig fajult, hogy a csomagolópapírt is becsomagolva árulják.

Az ajándékok csomagolása egyezményes szokás; újabb egyezményekkel eltörölhetjük. Ha a csomagolás a „meglepetéshez” kell, gondold meg: a csomagolást elhagyva a meglepetés nem tűnik el, csak egy perccel korábban kerül. Ha erről a percről sem szívesen mondasz le, dugd az ajándékot a hátad mögé, vagy takard le valamivel.

A feketeszárnyú székicsér
és a kaukázusi jegenyefenyő felfedezője:

Alexander von Nordmann

Bizonyára többen figyeltek már karácsony előtt a fenyőfaárusok egyik legdrágább portékájára, amelyet *normann fenyő* vagy *normandiai fenyő* néven kínálnak. E fajnak valójában nincs semmi köze sem Normandiához, sem a normannokhoz. Becsületos – és mellesleg magyarul is igen szép – neve *kaukázusi jegenyefenyő* (*Abies nordmanniana*). Az árusok által használt hibás elnevezés nyilvánvalóan a *nordmanniana* latin fajnév – illetve a német *Nordmantanne* – félreolvasásából, félreértelmezéséből eredeztethető. Ezt a Kaukázusban, a kelet-anatóliai, a grúzai és örmény hegyvidékeken honos, szép formájú, sötétzöld, nem szúrós tűlevelű fenyőfajt ALEXANDER VON NORDMANN (1803–1866) finn származású természettudós fedezte fel a Kaukázusban 1837-ben, és a következő évben általa került Nyugat-Euró-

pába is. E fenyőt Európa-szerte gyakran ültetik parkokba, kertekbe, de hatalmas ültetvényeket létesítenek – főleg Dániában – karácsonyfa-termesztés céljából is. A fajt egyébként STEVEN írta le 1838-ban, és felfedezőjéről a *Picea nordmanniana* tudományos nevet adta neki.

NORDMANN neve a madarászok előtt is ismerősen cseng, hiszen a feketeszárnyú székicsér (*Glaucopis trichoptera*) tudományos elnevezésében is az ő nevét fedezhetjük fel.

De kis volt ez a férfiú?

1803-ban született a Finn-öböl partján, a mai Kotka város melletti Svenskund erődben, ahol apja volt (az orosz cár alattvalójaként) a főparancsnok. Iskoláit Fredrikshamn-ban (ma Hamina) és Viborgban végezte, 15 évesen beiratkozott a porvoo-i akadémiaira. 1820-tól a turku-i egyetem hallgatója lett, ahol

1827-ben szerzett fokozatot, és még abban az évben – az egyetemet sújtó tűzvész miatt – átment a berlini egyetemre, ahol EHRENBERG tanítványaként zoológiát tanult. 1832-ben Odesszába ment, ahol az ottani egyetem (Richelieu Líceum) természettudomány-professzorává nevezték ki, a következő évben pedig rábízták a botanikus kert vezetését is. Odesszában megindította a kertészeti felsőoktatást, de selyemhernyó-tenyésztéssel is foglalkozott. Az odesszai évek alatt évente tett utazásokat Besszarábiába (ma Moldova), a Duna-delta környékére és a Krímbe, részt vett DEMIDOV 1837-es expedíciójának a Krímet és a dél-orosz sztyeppéket érintő szakaszán, ekkor jutott el a Kaukázusba is. 1848 nyarán felesége egy kolekrajvány során meghalt, ő pedig – új életreményében – gyermekeivel visszatért az akkor orosz fennhatóság alatt lévő Finn-

országba. A következő évben kinevezték az 1828-ban alapított helsinki egyetem professzorának. A természettudományi tanszék zoológiai és botanikai részre való 1852-es szétválasztásakor NORDMANN – annak ellenére, hogy inkább botanikus volt – a zoológiai tanszéket vezette tovább. Saját gyűjteménye révén is hozzájárult a helsinki Állattani Múzeum létrehozásához. A mintegy két évtizednyi távollét után a finnországi viszonyokhoz nehezen alkalmazkodott, német akcentussal beszélt. Ezekben az években már alig-alig utazott, felfedező és gyűjtőútra többé már nem ment. 1866-ban halt meg, néhány hónappal az után, hogy a cár kitüntette a Vlagyimir-renddel.

Több új madárfaj és alfaj leírása fűződik NORDMANN nevéhez. 1835-ben közreműködött ERMAN *Reise um die Erde* című

műve madaras fejezetének megírásában, amelyben 143 madárfajt sorolt fel. Ugyanitt több, tudományra új taxont is leírt, például a pettyes cankót (*Tringa guttifer*), a küszvágó csér kelet-ázsiai alfaját (*Sterna hirundo longipennis*), a hosszúcsőrű remetekolibrit (*Phaethornis malaris*), egy Kelet-Brazíliában honos füzikeyireő-fajt (*Hylophilus amaurocephalus*), két afrikai fényserégyfajt (*Lamprolornis chalcurus*, *Lamprolornis corrucus*), valamint két brazilai perjepintyfajt (*Poospiza thoracica*, *Poospiza lateralis*). Valójában ő fedezte fel és írta le a tudomány számára a feketeszárnyú székicsért is, a faj tudományos neve után szerzőként mégsem az ő neve szerepel. Ennek az oka, hogy amikor NORDMANN a faj leírásáról szóló cikket 1842-ben közlésre elküldte a moszkvai Természettudósok

Társaságához, akkor a társaság közlönyének (*Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou*) szerkesztője, FISCHER VON WALDHEIM a kéziratban szereplő *Glareola melanoptera* nevet a társaság teljes egyetértésével megváltoztatta, és a faj felfedezőjének és leírójának tiszteletére a *Glareola nordmanni* nevet adta. A közlemény természetesen NORDMANN neve alatt jelent meg, de a nevezéktani szabályok értelmében a faj szerzője így mégsem ő, hanem FISCHER.

NORDMANN emlékére a feketeszárnyú székicsérén kívül egy másik madár tudományos neve is őrzi: 1914-ben a zöldfarkú fényserégy egyik alfaját (*Lamprolornis chalybaeus nordmanni*) HARTERT és NEUMANN az ő emlékére nevezte el.

AZ MME ÉS A GEOCACHING

Az MME együttműködésbe kezdett a Magyar Geocaching Közhasznú Egyesülettel (MGKE), kihasználva a tevékenységeinkben rejlő lehetőségeket a közös munkára. A XIV. Geocaching Versenyen, Hortobágyon ennek első lépéseként szponzorként voltunk jelen szórólapokkal, adománygyűjtéssel és nyereményekkel. Egész nap érdeklődők nézegették, olvasták a szórólapokat, a Madártávlat magazint, és jelentős összegű adomány gyűlt össze a kitűzőkért „cserébe”. Körülbelül 600 fő fordult meg az MME asztalánál, 61 db kitűző fogyott (volt, aki 5-6 db-ot vitt!), a szórólapok közül a Madárbarát Kert Programhoz tartozóak (Madárbarát Panel, Munkahely, Óvoda, Iskola) voltak a legnépszerűbbek. Sokan megnézték az Európai Madármegfigyelő Napok programhelyszíneiről kinyomtatott listát is, és nagy örömmel sokan ismerték már ezt a rendezvényt. Néhány gyerek vagy fél órán át csodálta és simogatta a kitűzőket, közben kérdezték, melyik madárnak mi a neve. És persze mindenki – felnőtt-gyerek egyaránt – büszkén viselte a választott kitűzőjét.

AZ MME A MAGYAR VIDÉK NAPJÁN

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) keretében, hagyományteremtő szándékkal, szeptember 26-án került sor az első Magyar Vidék Napja rendezvényre a Vajdahunyad várban. A rendezvény legfontosabb eseménye a vidékfejlesztési programban nyertes 96 LEADER-közösség bemutatása, és az elismerő táblák jelképes átadása volt. Ezzel informálisan útjára indult a magyar vidékfejlesztés egyik fontos forrásteremtő programjának, a LEADER pályázatoknak második köre. A LEADER program lényege, hogy olyan települési összefogásokat támogat, amelyben nem csak a pályázati célokat fogalmazzák meg, de ezek elbírálásában és a végrehajtásában is a települési delegáltakból álló akciócsoportoknak van központi szerepe. Ennek az európai uniós pályázati formának az az erőssége, hogy a vidékfejlesztési célokat helyi, civilekből, vállalkozókból, önkormányzatokból álló műhelyek tervezik meg, ezzel szavatolva a 250-300 milliárd forint valóban célirányos és helyi fejlesztéseket segítő felhasználását. A 96 LEADER csoportba ezres nagyságrendű magyar település, falu és város tartozik, gyakorlatilag az ország teljes területét lefedve. A program keretében megvalósuló beruházások jelentős része oktatás-, ökoturizmus- és mezőgazdasági mikrovállalkozás-fejlesztésekre (pl. helyi termékek, specialitások) irányul. Ezek a területek központi részét képezik az MME stratégiai céljainak, tevékenységeinek, ezért a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület kiemelt fontosságúnak tekinti, hogy mind szélesebb

körű, és minél szorosabb együttműködést alakítson ki a településekkel és a települési összefogásokat képviselő LEADER csoportokkal.

Az MME 2007–2008-ban kezdte kidolgozni vidék-, település-, elsősorban hátrányos helyzetű mezőgazdasági kistélepülés-fejlesztési programját, Madárbarát önkormányzati programcsomag (MÖP) néven. A MÖP első dokumentumaként, a Nemzeti Fejlesztési Terv AVOP LEADER+ program támogatásával, 2008 júniusában került kiadásra a *Madárbarát településfejlesztés* c. könyv 300 példányban. A Magyar Vidék Napja rendezvény szervezői, elfogadva az MME partnerségi felajánlását, lehetővé tették, hogy a könyvet a helyszínen regisztráló minden LEADER csoport megkapja. Reméljük, hogy a jövőben mind több település és LEADER akciócsoport keresi a partnerséget az MME területi és szakmai szervezeteivel, hogy közösen még többet, és még hatékonyabban cselekedhessünk a magyar vidék fejlesztéséért. *Köszönjük a programot szervező Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium szervezeteinek és munkatársainak segítségét!*

SZŐLŐSKEI MADÁRGYŰRÜZŐ TÁBOR

Az első bükkaljai madárgyűrűző tábort az 1970-es években Molnár László szervezte. Októberben az MME Bükki Helyi Csoportja életre keltve a régi hagyományt, új hely-

színen, Szőlősken rendezte meg madárgyűrűző tábort, amelynek célja az adatgyűjtésen túl a környezeti nevelés volt. Érdekességként a kézre került keresztcsőrűeket és a lengyel gyűrűs vörösbegyét lehet megemlíteni. Köszönet Eger Megyei Jogú Város Önkormányzatának és az Egererdő Erdészeti Zrt-nek a támogatásért.

9. SUMONYI TÉLI-TAVASZI MADÁRGYŰRÜZŐ TÁBOR

Az MME Baranya megyei Helyi Csoportja 2008. december 6 és 2009. április 26. között madárgyűrűző tábort szervez 13 év fölötti gyermekek és felnőttek részére Sumonyba. A téli időszakban hétfőként, míg tavasztól a hét minden napján van lehetőség a részvételre, szülői kísérettel kisgyerekek is látogathatják a tábort. A tá-

bor 2009. február 22-ig hétfőreken (szombat-vasárnap, péntek délutáni érkezéssel), 2009. március 1 – április 26 között folyamatosan, heti turnusokban működik, a legzordabb időjárási körülmények között is. A tábor téli időszakban általában csak gyalogosan vagy terepjáró gépkocsin közelíthető meg. Személygépkocsival való közlekedés csak jó időjárási viszonyok között ajánlott (tartós csapadékmentesség, hó mentes, kemény fagyok). Rossz útviszonyok esetén az autót a faluban kell hagyni.

Részvételi díj nincs, a táborozók ellátásukról saját maguk gondoskodnak. Hozni kell: a részvételi időszaknak megfelelő mennyiségű tartós élelmiszer (pl. konzervek), kenyér, cukor. Huzamosabb tartózkodás esetén a szükséges élelmiszerek a helyi boltban is beszerezhetők. Elhelyezés a tábor fűthető tégláépületében, ahol a tisztálkodási lehetőségek is adottak. Egy-egy alkalommal max. 8 fő elhelyezésére van lehetőség. A jelentkezéseket a beérkezés sorrendjében vesszük figyelembe. Túljelentkezés esetén a részvételre más időpontot egyeztetünk.

A jelentkezés feltétele MME tagok esetében az érvényes tagsági igazolvány, a részvétel alsó korhatára 13 év, mely alól a szervező indokolt esetben felmentést adhat. A részvételi szándékot az aktuális hétfő előtt legalább egy héttel az MME Baranya Megyei Csoportjánál, Bank László tábor szervezőnél a 72/312-227-es telefonszámon, ill. a Baranya Természeti Értékeiért Alapítvány 20/334-4608-as mobilszámán vagy drótpostán (mmepecs@hu.inter.net) lehet jelezni. A jelentkező az időpont egyeztetését követően vehet részt a tábor munkájában. A folyamatosan működő ciklus esetében jelentkezni hasonló módon kell, de legalább két héttel az aktuális hét előtt.

A tábor támogatója a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium.

SZALAKÓTAVÉDELMI KONFERENCIA SZABDKÁN

Egyesületünk két évtizede foglalkozik a szalakóta védelmével. Szeptember közepén részt vehettünk egy nemzetközi szalakótavédelmi konferencián a Vajdaságban, melyet a Riparia Természetbarátok Egyesülete szervezett. A szakmai fórumon a fajjal kapcsolatos tapasztalataikat oszthatták meg egymással a vajdasági, szlovák, osztrák és magyar szakemberek. Az előadásokat követően terepi program várta a madarászokat, a szalakóták vajdasági élőhelyét ismerhették meg.

VERSENYFELHÍVÁS

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) és a Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ) a 2008/2009-es tanévre meghirdeti a – Madarak és fák napja – Országos Versenyt.

A verseny célja: versenyképesség biztosítása azoknak a ter-

mészet iránt érdeklődő 12–14 éves tanulóknak, akik tanórai, erdei-iskolai, szaktábori, madárgyűrűző, vonulás-kutató, szakköri, természetjáró, madarász-suli programok során szerzett ismereteikről, terepi tapasztalataikról és megfigyeléseikről közösségekben – csapatverseny formájában – szeretnék számot adni.

A részletes versenyfelhívás megtalálható az MME és a KOKOSZ honlapjain: www.mme.hu, www.kokosz.hu

ÚJ KÉPREGÉNSOROZAT

2009. februártól megjelenik az általános iskola V. évfolyama számára a „Természetismeret” tananyag részeit feldolgozó képregénysorozat. Magyarországon most első ízben készül a tanulást-oktatást segítő, szórakoztató kiadvány képregény formájában. A „Tóváros” magazinról bővebb információ a www.tovarosmagazin.hu honlapon olvasható, ugyanitt lehet megrendelni is.

MME-PROSPEKTUSOK

Mint előző lapszámunkban már jeleztük, elkészült az egyesület új szórólap-sorozatának első 13 eleme, amelyben a jelenlegi öt madárbarát kerti alprogram mindegyike szerepel. Ezekkel az a célunk, hogy minél több emberrel ismertessük meg a mindennapi madárvédelem lehetőségeit. Arra kérünk mindenkit, hogy juttassák el ezeket minél több ismerősükhöz, munkatársukhoz!

Kérjük tőlünk a szórólapokat, amelyeket természetesen ingyen – akár nagyobb mennyiségben is – eljuttatunk azokhoz, akik telefonon, postán vagy e-mailben jelzik igényüket. Köszönjük segítségüket!

Címünk: 1121 Budapest, Költő u. 21., tel.: 275-62-47, e-mail: mme@mme.hu

Szokatlan vendég az etetőn

Jó érzés a madarakat etetni, mert sokuknak segíthetünk a tél átvészelésében. Néha érdekes látogatókat is kaphatunk, mint például egy-egy barátposzátát (*Sylvia atricapilla*), amelyek nem kimondottan téli lakói kertünknek. A múlt télen hozzánk vetődött barátka a rigók számára ágra szúrt almán táplálkozva várta ki a jobb idő beköszöntét. A szécinkéket elkergette az élelem közeléből, míg az alma túloldalán megjelenő barátcinkével láthatóan ki volt békülve. Két korábbi évben is voltak hasonló megfigyeléseink, 2005-ben egy tojó, 2006-ban pedig egy hím csipegette a rigóknak szánt almát és főtt rizst. Amelyik madárnak ilyen módon sikerül a hideg időszakot túlélnie, az később elnyeri jutalmát, mert a legjobb revírek közül válogathat.

Laczik Dénes

© SIBE KRISZTINA

Partimadarak karnyújtásnyira

Az északon fészkelő partimadarakra jellemző, hogy nagyon szelíden viselkednek, a költőhelyükön ugyanis általában nem találkoznak az emberrel. 2008. szeptember 23-án Faragó Ádámval végeztünk madártani megfigyeléseket a Zalaegerszeg melletti Gébárti-tavon. A völgyzáró gát által létrehozott tó alig 50-60 méteres strandján egyetlen madár, egy fiatal fenyérfutó (*Calidris alba*) tartózkodott. A madarat másnap reggel (24-én) sikerült fotóznunk, szinte centiméterekről. Az egyik horgász elmondása szerint kézből sikerült etetnie a madarat! Ugyanitt, 1997. augusztus 28. és szeptember 6. között egy fiatal csigaforgatót (*Haematopus ostralegus*) figyelhettünk meg ugyanilyen közelről. Sem a madármegfigyelők, sem a strandolók nem zökkentették ki az elmerült táplálkozásból. Amikor a strand „betelt”, a madár felsétált a bódék közé, és még a fiatal fenyők alatt is táplálkozott! Hasonló élményekben volt részünk a Balatonon is. 2008. szeptember 8-án Keszthelynél egy kőforgató (*Arenaria interpres*) táplálkozott alig 1 méterre tőlünk a kis móló betonján, a halászháló száradó kagylós bójái között. 2007. szeptember 17-én Fonyódligeten szintén egy fiatal kőforgatót figyelhettünk meg közelről a parti kövezésen mozogni. A 2002-es és 2003-as száraz periódusban a zátonyokon és partokon más fajokat is (például sarki partfutó, kis goda, vékonycsőrű víztaposó) sikerült méterekről becserkelnünk.

Gál Szabolcs

Kőforgató

© GÁL SZABOLCS

Fenyérfutó

Nyári ludat vezető hattyúk

Az idei év nyarán, a balatonlellei mólón egy fiatal nyári lúd érdekes viselkedésének lehettünk szemtanúi. A móló környékén gyakran megjelenő bütykös hattyúk közül ez egyik pár vezetgette ezt a madarat. Először július elején figyeltük meg (a fotó is akkor készült), és érdekes volt azt tapasztalni, hogy a fiatal madár a hattyúkat tartotta szüleinek. Folyamatosan a „szülők” nyomában volt, és hasonlóan a hattyúkhöz, meglehetősen bizalmasan viszonyult az őket etető emberekhez. A fajra jellemző elővigyázatosságnak még nyomát sem lehetett felfedezni. Teljes nyugalommal táplálkozott a hattyúk és a tőkés récék társaságában, gyakran egy-két méterre a móló partján sétáló emberektől. A legutóbb az októberi Nemzetközi Madármegfigyelő Napon láttuk, amikor a récékkel együtt a füves parton legelészett, miközben kerékpárosok haladtak el mellette, nem egészen egy méterre tőle. A helyi lakosok, horgászok közül többen is beszámoltak a szóban forgó madárral kapcsolatos hasonló esetekről. A történet további érdekessége, hogy az egyik „mostohaszülő” a 10PA nyakgyűrűvel jelölt bütykös hattyú.

Kovács Gyula, ifj. Vincze Béla

© IFJ. VINCZE BÉLA

Pehelyrécék a FOKA-öbölben

Szeptember 23-án reggel 8 körül éppen hajózni indultam Dunaföldvár felé az újpesti Téli-kikötőből a szokásos szinkronszámlálások miatt. A kihajózásnál szemem elé került 3 fiatal pehelyréce, amelyeket 20 méterrel figyelhettem meg, miközben folyamatosan dél felé úsztak. Értesítettem a közelben tartózkodó madarászokat, akik késő délután a közeli FOKA-öbölben (FOKA = Folyamszabályozó és Kavicskotró Vállalat) találtak rá az immáron 5 példányos alvó pehelyréce-csapatra. A pehelyréce (*Somateria mollissima*) magyar viszonylatban ritkának mondható faj, rendszerint fiatal, barna alapszínezetű példányok figyelhetőek meg nálunk. A hazai vizeken főleg kora ősszel és télen jelennek meg. Az őszi példányok esetében több alkalommal nagyon szelídekkel találkozhattunk, amelyek néhány méterrel engedték magukat fotózni. Ez az öt madár is többször közelre bevárta a madarászokat. Érdekes volt megfigyelni, amint táplálkozásuk teljesen a parthoz úsztak és valószínűleg a köveken található kagylókat illetve növényeket fogyasztották. A récecsapat teljes létszámban szeptember 25-én még megfigyelhető volt, 26-án csak három, 27-28-án pedig már csupán két példányt észleltek itt.

© JERKOVICH ISTVÁN

Kókay Bence

Akácosba tévedt törpegém

2008. augusztus 18-án, 35 °C-os kánikulai melegben történt az alábbi érdekes eset.
 A három hortobágyi település (Nádudvar, Kunmadaras, Nagyiván) határán álló méretes kunhalmot, a Nagy-Darvashalmot kerestem fel. A magaslat keleti, nádudvari oldalát egykor akácokkal fásították be, amelyek több mint ötvenéves korukra is alacsonyak maradtak. A fák árnyékában, a magas fű közül hirtelen egy törpegém (*Ixobrychus minutus*) rebbent fel, amely néhány méter megtétele után leszállt, és azonnal rejtőzködő pózba („vigyázz-állásba”) vágta magát. Pár percig a fényképezést is tűrte, azután felrepült az egyik szélső akácra, és mintegy 3 méteres magasságban teljesen elveszett a lombok között.
 Ez a fiatal, de már jól repülő példány az ide alig 200 méterre kezdődő mocsárrész, a Bögő-lapos gyékényeséből jöhetett, talán a közelben legeltető gulyás kutyájától megriasztva. Az erdei környezetben való tartózkodását olyan szokatlan és rendkívüli jelenségnek vélem, amelyet a rekkenő meleggel sem lehet megmagyarázni. Immár negyven éve tartó madármegfigyeléseim során törpegémet erdőben még nem észleltem.

Kovács Gábor

© Kovács Gábor

Pele a pácban

2008. szeptember 26-án Apátistvánfalván odútelep-ellenőrzésekor lettem figyelmes a 150-es számú odú nyílásából lógó nagy pelére. Kezdetben nem is gondoltam arra, hogy az állat bajban lenne. Aztán már furcsa lett, hogy a közeledésemre sem húzódik vissza az alvóhelyére, amit kissé odébb egy másik odú tetején üldögélő peletárs meg is tett. Ekkor már sejtettem, hogy nagy pele nagy bajban van, és segítségre szorul. Elmentem kesztyűért az autóhoz, és vágtam egy hosszú villás botot, amivel le tudtam emelni a „pácban” lévő lakót és lakóházát. Így már jól látható volt, hogy szegényke beszorult a nyílásba. Az állat hátsó fertája a lábakkal az odú belsejében volt, így lógott ki a nyílásból. Megpróbáltam segíteni rajta, amit nagy kerregéssel fogadott, de sehogy sem tudtam kiszabadítani onnan. Se előre-felé, se hátra nem sikerült.
 Már az odú kíméletes szétvágásán gondolkodtam (más megoldás híján), de azért egy utolsó próbát még megkíséréltem. Ekkor óvatos jobbra-balra mozdítással sikerült átjuttatnom a pelét a bejáraton a majdnem végzetessé vált fogságából. A kiszabadult pele örömeiben (vagy inkább ijedtében) apró ugrásokkal a közelben lévő tölgyfára menekült. Az odú belseje mohával és bükklevelekkel volt kibélelve. A nyílás körül körbe apró rágásnyomokat lehetett látni. Feltehetőleg a bent felhalmozott táplálékból belakmározva, kigömbölyödve próbálkozott kifelé a nyíláson, ami ekkor már szűknek bizonyult...

Jandrasits László

(Az odúba szorult peléről több bizonyító fotó is készült, amelyek hitelesítik a megfigyelést. Annak idején talán Karinthy Frigyes sem gondolta volna, amikor A. A. Milne meséjét „magyarította”, hogy Micimackóéhoz hasonló kalandok a természetben valóban előfordulhatnak – a szerk.)

© JANDRASITS LÁSZLÓ

Szalagos keresztcsőrű ötödik előfordulása Magyarországon

2008. október 23-án délelőtt épp madarászni indultunk Miskolcra, mikor azzal a szándékkal léptünk ki a ház ajtaján, hogy ránézzünk a környék fenyőfáin táplálkozó keresztcsőrűekre. A kert kis dísztava mellett egy magányos hím szalagos keresztcsőrűt (*Loxia leucoptera*) láttunk meg, amely pár pillanat múlva felröppent a közelben álló diófa alsó ágára. Nem sokkal ezután – meglepetésünket tovább növelve – egy tojó példány is csatkozott hozzá. Ivott, majd hangjukat hallatva mindketten elrepültek. Bár a következő egy-két órában hiába kerestük a környéken, a helyszínre érkező egyre több madarász segítségével sikerült kedvenc táplálkozó területüket megjelölni, ahol a következő néhány nap során, október 28-ig szinte folyamatosan meg lehetett figyelni őket.
 Általában a magas lucfenyők csúcshoz közeli tobozaiból táplálkoztak. A két madarat szinte mindig együtt láttuk. Gyakran társultak a fenyőkön táplálkozó keresztcsőrűekhez (*Loxia curvirostra*), de általában mégis külön mozogtak, és sokszor lehetett őket párban repülve látni.
 A szalagos keresztcsőrű holarktikus elterjedésű faj. Észak-Amerika és Eurázsia tajga övében fészkel. Európában csupán az oroszországi fenyvesekben költ rendszeresen, ahol elsősorban a vörösfenyőhöz kötődik. A fenyőmagvakon kívül szívesen táplálkozik bogyókkal, pókokkal és rovarokkal is. Skandináviában csak inváziós években jelenik meg költőfajként, általában hét évenként. Érdekes jelenség, hogy Hispaniola szigetén is költ egy endemikus alfaja (egyes taxonómusok szerint külön faj), ahová egy korábbi, észak-amerikai invázió során jutathatott el, és fejlődhetett eltérő ökológiai igényű taxoná. A kontinens belsejébe csak kivételesen, nagyobb inváziók alkalmával jut el. Idén is a szokatlanul tömeges „keresztcsőrű-beáramlás” kísérőjeként jelentek meg, és a jövőben is ilyen alkalmakkor lehet számítani ismételt felbuklására.

Simay Attila – Simay Gábor

© SIMAY GÁBOR

Róka és az MME

Több év szünet után ismét visszaköltözött egy rókapár a Jókai-kertbe, az MME Titkárságának épülete alá. Az utóbbi fél évben eleinte csak egyszer-egyszer futottunk össze, főként a délelőtti órákban, a kert különböző pontjain. Hol a betonúton sétáltunk el egymás mellett, hol pedig az itatónál találkoztunk. Ezek csak röpké pillanatok voltak, de már akkor éreztem, hogy viszonylag szelíd, de egészséges állathoz van szerencsém. Az igazi meglepetés október elején ért engem és néhány kollégámat, egy hétfő reggeli napon. Reggel 7 órakor az egyesület hosszú folyosójának végében a fénymásológép mellett álltam, mikor mögöttem hallottam a bejáratnál a csempe kopogását... Amikor hátranéztem, meglepetésemre a kis vörös barátom nézett rám nagy szemekkel. Mivel nem volt nálam semmi enivaló, pár másodperc múlva méltatlankodva hátafordított, és kiballagott. Én persze utánamentem. Éppen ekkor érkezett a Titkársághoz Orbán Zoltán, majd több más kolléga is, és együtt kínáltuk új szomszédunkat csokoládédarabokkal – amelyeket különös vendégünk jóízűen elfogyasztott. Azóta a róka az épület alá igazi alagútrendszert kapart a párjával együtt...

Zsoldos Csaba

© ZSOLDOS CSABA

Hajnalmadarak a cseszneki várnál

2008. október 17-én két hajnalmadarat (*Tichodroma muraria*) figyeltünk meg az Északi-Bakonyban a cseszneki vár falán. A madarak roppant bizalmasak voltak, néhány esetben olyan közelre merészkedtek hozzánk, hogy szinte nem tudtam élesre állítani a teleobjektív lencsáját. Megfigyelhettük, amint a nagy szél miatt több ízben az oldalról zárt, csak felülről nyitott vártoronyban mozgott. Itt gyakran kergetőztek, olykor az „orrunk előtt” suhantak el. A cseszneki várban csak pár napot időznek a hazánkban ritkán előforduló hajnalmadarak, pár nap után (több éves megfigyeléseim szerint) tovább állnak.

A hajnalmadár magyar elnevezése a szárnyában található kárminpiros színekből ered, amely a derengő hajnal színeit idézi fel előttünk (a latin „*muraria*” faji jelzője pedig a sziklafalakhoz való kötődésére utal). E csodaszép madarakat minden évben érkezésekor meglátogatjuk, bárhol is legyenek a környéken.

© ifj. Vasuta Gábor

ifj. Vasuta Gábor

Rendellenes színezetű meggyvágó

Tavaly sikerült először az etetőmben egy szokatlan színezetű hím meggyvágót megfigyelnem. E madárnak rokonaitól eltérően fehér volt a feje. Minden várokozásomat felülmúlva idén ismét rendszeres látogatója a kertünknek. Az előző évtől eltérően idén egyelőre fajtársai nélkül volt megfigyelhető, de szívesen csemegézik más madarak (például zöldikék) társaságában is. A különös tollazatú meggyvágóról több bizonyító felvétel is készült.

Povaszán Ferenc

© POVASZÁN FERENC

Az erdei sármány (*Emberiza rustica*) első megkerülése hazánkban

2008. október 9-16. között a pölöskei horgászto mellett folytattunk madárgyűrzést 12 függőhálóval. 14-én a délutáni órákban került kézre ez a Skandináviában fészkelő sármány faj. Ekkor hárman voltunk a területen és Kancsal Béla gyűrzött. A háló, amely megfogta az erdei sármányt, egy zsombéksásosban húzódo fűbokrosban állt. Október 15-én 7 órakor engedték el a madarat, amely kevés tollázkodás után rendben elrepült délnek. Eddig nagyon sok madarász megtekinthette ezt a régóta várt madarat, amely így madárfaunánk 399. faja lett.

Gál Szabolcs, Kancsal Béla, Faragó Ádám

(Az adat hitelesítése az MME Nomenclator Bizottságánál a közeljövőben várható – a szerk.)

© KANCSAL BÉLA

Tengeri partfutó (*Calidris maritima*) Balatonyöröknél

2008. november 14-én reggel 7-kor egy tengeri partfutót észleltünk a balatonyöröki móló kövezésén. A madár másnap estig volt a mólón és a közeli csónakkikötőnél, ahol rengeteg madarász megfigyelhette. Ez a faj az 1998-as magyar névjegyzékben még szerepelt, a 2008-ban megjelent legújabb Nomenclator Avium Hungariae azonban nem tartalmazza. Ennek az oka, hogy az 1820-as (Pest megye) és az 1857-es (Fertő tó) előfordulások pontos helye nem ismert, így nem lehet biztosan tudni, hogy a mai országhatárokon belül voltak-e. Emiatt ez az első biztos adata Magyarország mai politikai határain belül, és nagy valószínűséggel a 400-ik madárfa-hazánknak.

A tengeri partfutót már régóta vártuk Közép-Európa legnagyobb taván, hiszen annak mesterségesen kövezett partja, mólói emlékeztetnek a neki megfelelő vonuló helyekre. Pár éve télen valószínűleg már láttuk egy átrepülő egyedét Tihanynál, de akkor sajnos nem tudtuk biztosan meghatározni a gyorsan tovatűnő madarat. Az atlanti partokon – például Hollandiában, ahol korábban már láttuk ezt a szép partfutót – szintén gyakran tűnik fel mólók kövezésén. Ezek a mesterséges sziklás helyeken, akárcsak a tengerpartokon, apró gerinctelenekkel táplálkozik a hullámverte zónában. Amíg itt tartózkodott, addig is folyamatosan táplálkozott. Elképzelhető, hogy eltűnése után is a tó több mint 100 kilométernyi kövezésén maradt, és talán újra előkerül, amíg be nem fagy a víz. Mivel nagyon közel engedett magához minket, alaposan megnézhetjük ezt a szép hamvasszürke tollazatú, narancsos lábú partfutót, amelynek a téli ruhája – amiben megfigyelhettük – mutatósabb, mint a nyári. Később remek fotók is készültek róla, amelyeknek egy része a birding.hu honlap galériájában megtekinthető. A tengeri partfutó a Skandináv-hegység és az északi Jeges-tenger menti tundrákon fészkel, ahol általában nem találkozik az emberrel, így nem alakul ki benne a félelem. Ez a legtöbb hasonló területen költő fajra jellemző (amint erről korábbi írásunkban szoltunk; lásd 26. oldal).

Ebből az adatból is látszik, hogy érdemes a Balaton partját is alaposan átnézni, nemcsak a nyílt vízen úszó madárcsapatokat. Ha figyelmesebbek leszünk, talán nem kell újabb 150 évet várni e faj következő Kárpát-medencei előfordulására.

Gál Szabolcs – Faragó Ádám – Kancsal Béla

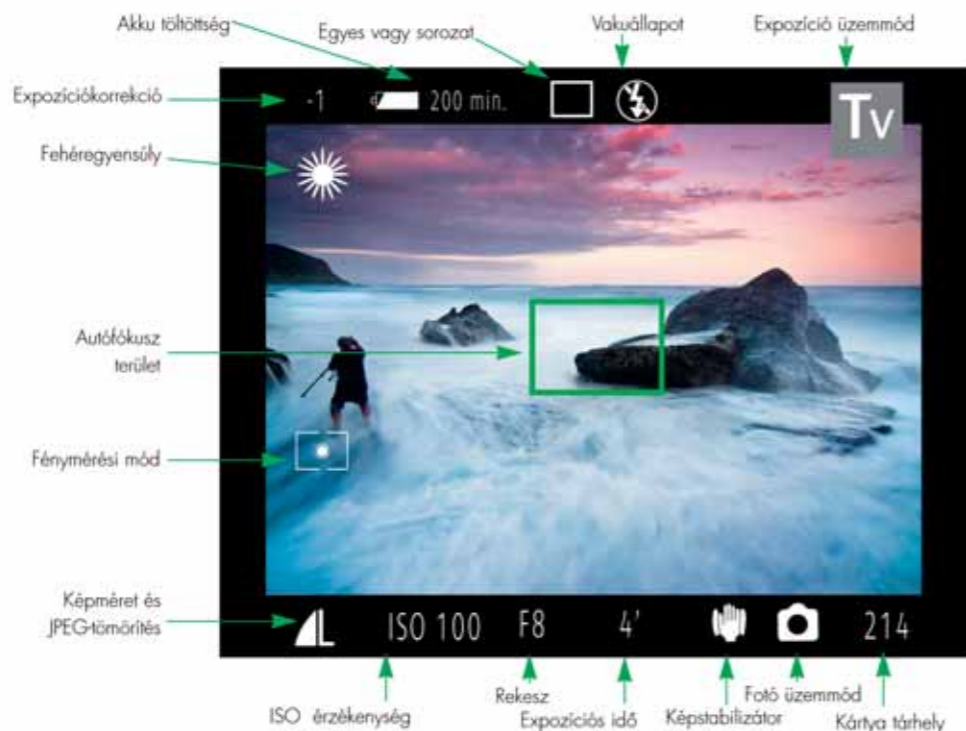
(Az adat hitelesítése az MME Nomenclator Bizottságánál a közeljövőben várható – a szerk.)

© BAJOR ZOLTÁN

Válogatás a 2008 augusztusa és októbere közötti időszak érdekes madártani megfigyeléseiből

AUGUSZTUS

A hónap első hetének végén egy öreg vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) figyeltek meg a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciónál. A második héten egy öreg pásztorgémet (*Bubulcus ibis*) láttak a Dinnyési-Fertőn, a Balmazújváros melletti Virágoskúti-halastavon egy vedlő öreg laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) tartózkodott néhány napig, Felsőtárkány közelében a Bükkben pedig egy sötét színváltozatú törpesas (*Aquila pennata*) került szem elé. Augusztus harmadik hetében a kenderesi Telekhalmi-halastavaknál egy öreg halászsírályt (*Larus ichthyaetus*), Sarród belterülete fölött pedig egy fakó keselyűt (*Gyps fulvus*) láttak, Apajon ismét feltűnt a korábban már észlelt, színes gyűrűvel jelölt – valószínűleg állatkertből szökött – szent íbisz (*Threskiornis aethiopicus*). A hónap negyedik hetvégén egy fiatal karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*) figyeltek meg Biharugra belterületén. Augusztus utolsó napjaiban egy világos színváltozatú öreg ékfarkú halfarkas (*Stercorarius parasiticus*) és három – valószínűleg fogságból szökött – sujtásos fűtyülőlúd (*Dendrocygna bicolor*) bukkant fel a Hortobágyi-halastavon.

rületen maradt. Szeptember harmadik hetében kétszer is láttak egy világos színváltozatú ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) a Hortobágyi-halastavon. A hónap utolsó harmadában egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) tartózkodott a szegedi Fehér-tavon, sőt a hó végén valószínűleg egy másik példányt is megfigyeltek ugyanott. Szeptember utolsó hetében az egyik zalaegerszegi temetőben egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) láttak (tizenkettedik hazai adat), a Duna budapesti szakaszán öt pehelyréce (*Somateria mollissima*) tűnt fel, Apajra egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), a szegedi Fehér-tóra pedig egy fiatal laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) érkezett. A hónap utolsó hetvégén az izsáki Kolon-tónál egy fiatal karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*) fogtak és gyűrűzték, a szegedi Fehér-tavon egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) láttak (tizenharmadik hazai adat), Apajon pedig ismét szem elé került a szent íbisz (*Threskiornis aethiopicus*).

a naszályi Ferencmajori-halastavakon is feltűnt egy-egy fiatal vándorpartfutó (*Calidris melanotos*). Október közepén egy fiatal tojó erdei sármányt (*Emberiza rustica*) fogtak és gyűrűzték a Zala megyei Pölöske mellett; ennek a Skandináviától Kelet-Szibériáig fészkelő, és Kelet-Ázsiában telelő sármányfajnak ez az első ismert előfordulása Magyarországon. Szintén a hónap közepe táján többször láttak három nilusi ludat (*Alopochen aegyptiaca*) Apajon. Október második felében a Biharugrai-halastavakon hosszasan időzött egy téli tollazatú laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*), a hortobágyi Akadémiai-halastavon pedig négy sujtásos fűtyülőlúd (*Dendrocygna bicolor*) láttak több alkalommal is. A hónap harmadik hetében Szalonna mellett egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) fogtak (tizennegyedik hazai adat), Balatonfürednél egy világos színváltozatú öreg ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) láttak, a nagyhegyesi Elepi-halastóhoz pedig megérkezett az az öreg fekete sas (*Aquila clanga*), amelyik már évek óta itt telel. Október utolsó negyedében Sándorfalva és Sumony mellett is fogtak és gyűrűzték egy-egy berki poszátát (*Cettia cetti*), Miskolcon napokig megfigyelhető volt két szalagos keresztcsőrű (*Loxia leucoptera*) (ötödik hazai adat), a szegedi Fehér-tavon egy halászsírályt (*Larus ichthyaetus*), a nagyhegyesi Elepi-halastavon pedig egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*) láttak. A hónap legvégén a geszti Begécsi-víztárolónál is feltűnt egy fiatal fekete sas (*Aquila clanga*).

OKTÓBER

A hónap folyamán többször láttak Apajon a szeptember vége óta ott tartózkodó fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), és a már szintén régóta a környéken mozgó szent íbiszt (*Threskiornis aethiopicus*) is. Balatonfenyvesen a már korábban is látott ezüstsírályt (*Larus argentatus*) észlelték ismét több alkalommal. Október első hetében a szigligeti kikötőben egy fiatal sarki cséret (*Sterna paradisaea*) (tizenharmadik hazai adat) és egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a Hortobágyi-halastavon egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon egy fiatal halászsírályt (*Larus ichthyaetus*) és két fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), a szegedi Fehér-tavon pedig egy fiatal dolmányos sírályt (*Larus marinus*) láttak, de ismét megfigyelték a szegedi Fehér-tavon a szeptember vége óta ott tartózkodó fiatal laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) is. A hónap második hetében a Szegedi-Fertőn, a Dinnyési-Fertőn és

SZEPTEMBER

A hónap első hetében ismét látták a Hortobágyi-halastavon a három gyűrűs sujtásos fűtyülőludat (*Dendrocygna bicolor*), Apajon a szent íbiszt (*Threskiornis aethiopicus*), a kenderesi Telekhalmi-halastavon pedig az öreg halászsírályt (*Larus ichthyaetus*). Ugyanebben az időszakban Erdőbénye közelében egy világos színváltozatú törpesas (*Aquila pennata*) került szem elé, a Hortobágyi-halastavon pedig egy fiatal vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) tartózkodott egy hétig. Szeptember második hetében egy öreg ezüstsírályt (*Larus argentatus*) észlelték Balatonfenyvesen, a fertőújlaki Borsodlőben pedig két fiatal vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) jelent meg, amelyek közül az egyik majdnem két hétig a te-

Köszönetet szeretnénk mondani a madarak valamennyi megfigyelőjének, hogy adataikat közkinccsé tették, és egyben szeretnénk felhívni a figyelmüket, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Zalai Tamás, H-5100 Jászberény, Berényi u. 6. (tamas.zalai@www.hnp.hu)). A rovatunkban felsorolt adatok a Nomenclator Bizottsághoz beérkezett jelentésekből, az érdekes megfigyeléseket közzétevő sms-hálózatból és a www.birding.hu internetes oldalról származnak.

Összeállította: Hadarics Tibor

Természetfotózás digitális fényképezőgéppel

Természetfotós trükkök, módszerek digitális technikával

Fogy. ár: 2990 Ft
Interneten: 2100 Ft + postaköltség

Digitális fotózás tükrereflexes géppel

A könyv minden eddiginél mélyebben foglalkozik a tükrereflexes fényképezőgépekkel, a cserélhető objektívvel, a beállításokkal...

Fogy. ár: 2990 Ft
Interneten: 2100 Ft + postaköltség

Kedves fotótémáink: gyerekek, házikedvencek

Egyszerű, ám sokoldalú magyarázatokon és látványos képeken keresztül mutatja be a fotózás eme területét

Fogy. ár: 2290 Ft
Interneten: 1700 Ft + postak.

Digitális fotózás Kezdőknek – 2009

Hogyan lehet bárki néhány hét alatt rutinos, kreatív és sikeres fotós? Könyvünk harmadik kiadása a kezdőknek szól

Fogy. ár: 2990 Ft
Interneten: 2100 Ft + postaköltség

Tájak, városok digitális fényképezőgéppel

Két kedvelt téma még részletesebben – gyönyörű fotókkal

Fogy. ár: 2990 Ft
Interneten: 2100 Ft + postaköltség

Keresd a könyvesboltokban vagy rendeld meg postai utánvétellel a következő e-mail címen: dfoto@chello.hu

Postaköltség: 900 Ft, 2 könyvnél (megéri!): 1200 Ft

Kiszállítás 5 munkanapon belül

Készítsünk gyorsan madáretetőt!

Az időjárás szeszélyétől függően a december már többnyire „igazi” téli hónap, ennek minden szépségével és madárvédelmi feladatával. Amennyiben nem vagyunk felkészülve a madáretetésre, a tehetetlenség érzése miatt az öröm üroemmé válhat. Ezért a következőkben bemutatunk néhány egyszerűen és gyorsan, a legtöbb otthonban megtalálható anyagból elkészíthető madáretetőt, amelyek többsége itatóként is megállja a helyét.

© RAKÓ ALEX

Függőtető terményhálóból

A krumplit, a vörös- és lilahagymát ma már szinte kizárólag műanyag „raser” hálós kiszerelesben árusítják, amit a kiürülést követően többnyire ki is dobunk. Ez a háló percek alatt átalakítható madáretetőnek. Első lépésben vágjuk le a háló egyik zárócsomóját vagy fémgűrűjét, így az egyik oldalán nyitott zsákhoz jutunk, amit a krumpli vagy hagyma eltávolítását követően különböző madáreséssel tölthetünk fel. Ezt követően már csak a zsák száját kell oldható csomóval, kellően hosszú zsineggel bekötni, és máris kiakaszthatjuk etetőnk. Ehhez inkább műanyag zsinórt használjunk, mert a természetes anyagból készült spárta nedvesség hatására megduzzad, nehezen kibogozhatóvá válik, ami megnehezíti az újbóli feltöltést. Amennyiben napraforgóval szeretnénk alkalmazni ezt az etetőt,

a háló szemein kihulló magok miatt lehetőleg ott használjuk, például kertben, ahol ez nem jelent problémát. Ha a kisebb magok kipergése gondot okozhat, például panelházi emeleti erkélyen, a hálós etetőbe tegyünk dióbelet, vagy nem sózott (kifőzött) szalonnát, faggyút, amivel házi készítésű cinkegolyóhoz jutunk.

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELEI

Pillepalack-etető

Modern világunkban sajnálatos módon elterjedtek a vissza nem váltható (egyutas) csomagolóanyagok, köztük a mindannyiunk által ismert műanyag palackok. Bár a madárvédelmi felhasználás nem oldja meg az általuk okozott környezetterhelést, egy részüket hasznosíthatjuk, ha etetőként a madarak szolgálatába állítjuk. Ehhez a színezetlen (átlátszó) palack mellett egy éles, vékony pengéjű konyhakésre van szükségünk,

de még jobb, ha tapétavágó sniccert használunk. Mindenekelőtt mossuk ki és szárítsuk meg a flakont. Ezt követően fektessük a palackot az asztalra, majd vágjunk egy ökölnyi lyukat bele úgy, hogy

ennek „küszöbe” a flakon aljától 10-15 cm-re legyen. Ezzel a magassággal az etető magtartályának befogadó képességét tudjuk szabályozni. A zárókupakot hagyjuk fent vagy pótoljuk, mert ez megvédi az etetőanyagot a beázástól. Ha éppen nincs kupakunk, de a fiók alján találunk parafadugót, azzal is biztosíthatjuk a vízmentességet. Utolsó lépésként napraforgóval, dióval, állatkereskedésekben kapható aprómag-keverékkel töltjük fel, és máris kihelyezhető a madarak számára.

Cserépalátét-etető

A 30-40 cm-es átmérőjű műanyag cserépalátét az egyik leghasznosabb madárvédelmi eszköz, mert etetőnek és itatónak egyaránt kiválóan megfelel. Mindkét alkalmazása során helyezhető a talajra, fatuskóra, kis asztalra, ablakpárkányra, erkélyre, de könnyen átalakítható függőtetőnek és -itatónak is. Etetőként alkalmazva bármely kihelyezési formát válasszuk is, első lépésben fúrjunk az aljára 2-3 vízvezető lyukat. Ehhez nem feltétlenül szükséges fúrógép, a lágy műanyagot akár kézzel is átvezethető a fúrószerű, a kés vagy a sniccer hegye, de gáz- vagy gyertyalángon felhevített szeggel is eredményesek lehetünk. Amennyiben függőtetőt vagy -itatót szeretnénk, a peremébe fúrunk három, a körkerületen egyenletes elosztásban elhelyezkedő lyukat. Lehetőleg olyan alátétet válasszunk, amelynek alján sugárirányú merevítő bordák vannak, mert ezek segítenek a lyukak helyének kijelölésében. Ez azért fontos, hogy biztosítható legyen az egyenletes súlyelosztás és a tálca vízszintes kihelyezése. Ezt követően vágjunk le három azonos hosszúságú vékony, de erős zsinórt, majd kössük egyik végükre egy-egy azonos nagyságú hurkot. A hurkot dugjuk át a lyukon, majd a zsinór szabad végét húzzuk át ezen a hurokrészen; ezt háromszor megismételve megkapjuk a függesztőzsinórokat. Végül ezeket egybefogva úgy kötünk csomót, hogy az alátét vízszintes maradjon. Aprómag-keverékkel, napraforgóval, dióbelettel feltöltve már ki is akaszthatjuk új etetőnk.

Ajándékozunk madárvédelmet karácsonyra!

Sokak számára a karácsony egyet jelent az ajándéktárgyak vásárlásával. A Madárbarát kert program és az MME remek lehetőséget kínál ahhoz, hogy barátainknak, hozzátartozóinknak madármegfigyelési élményeket (és egyben madárvédelmet) ajándékozzunk. Ennek egyik lehetősége, ha MME-tagságot vagy Madárbarát kert regisztrációt teszünk a fa alá. Ehhez csak arra van szükség, hogy az egyesület központi irodájában Harangi István tagsági koordinátortól (harangi.istvan@mme.hu) a megajándékozott nevére és adataival (különösen a postacím fontos!) kérjük a tagságot. Az egyesület csomagküldő boltja számos olyan madárvédelmi eszközt, elsősorban különböző madáretetőt és -itatót kínál (lásd bolt.mme.hu, ill. újságunk jelen számához mellékelt bolti katalógusunkat), ami madárbarát jellegük mellett minőségi karácsonyi ajándékká is teszi ezeket. Nem utolsósorban a cikkünkben leírt etetőket, itatókat önmagunk is elkészíthetjük, és karácsonykor meglephetjük velük családtagjainkat. Keresve sem találni még egy olyan ajándéktípust, ami hónapokon át képes annyi örömet nyújtani, mint az etetőnkön, itatón nyüzsgő madarak megfigyelése; ráadásul ez az ajándék számos madárnak az életet is jelenti!

Orbán Zoltán

Madarat tolláról...

Ilyenkor télen sokunkban felmerül a kérdés, hogy mi lesz szegény madarakkal, hát nem fáznak meg? Segítő szándékunk a madarak etetésére sarkallhat bennünket, amelyet tollas barátaink hűséggel és bizalommal hálálnak meg. Ne féltsük őket azonban túlságosan, hiszen tollazatuk, ez a különös, pompás takaró biztosítja azt, hogy nem fagynak meg a jéghideg éjszakák alatt sem. Ahhoz azonban, hogy a tollazat ellássa nélkülözhetetlen feladatait, rendben kell lennie.

Végy a kezedbe egy tollat, és húzd szét óvatosan középtájt, majd ujjaid simításával tüntesd el a nyílást! Ugye, milyen könnyen megy? A repülésben tevékenyen résztvevő szárny- és faroktollak szerkezete hasonlít a tépőzáréra, mivel apró horgocskák tömege tartja egyben mindkettőt. A madarak tolláskodásuk alatt csőrükkel elsimítják a rendezetlen tollakat, és közben persze az esetleges „kártevőktől” (például tolltetvektől) is

megtisztítják kültakarójukat. A használat során azonban a tollak kopnak, így ha a madár nem cserélné őket rendszeresen, elvesztené repülési képességét. Azok a tollak, amelyeket jó állapotban találunk a földön, valójában már „kiszolgáltak” egy madarat. Tarts a fény felé egy ilyen tollat és láthatod, hogy mennyire kopott.

A repülés mellett még számos más feladatot kell ellátniuk a tollaknak – ezt egyféle tolltípus nem tudná biztosítani. A test melegen tartását szolgálják a pehelytollak, amelyek rövid szárán az ágak pamacszerűen állnak egy csomóban, a horogrendszer pedig hiányzik. Amikor egy madár fázik, felborzolja tollazatát, így a pehelytollak közé nagy mennyiségű levegő kerül, amelyet a tollak „fogva tartanak”, majd az ily módon, a test által temperált levegő a fagyos éjszakákon is melegen tartja az állatot. Gondolj csak az északi tájakon fészkelő vízimadarak (például a pehelyrécék

– lásd lapunk 27. oldalán) vastag pehelytoll rétegére, amelyekből az emberek régóta készítenek ruhabéléseket. Biztosan hallottál már a pehelypaplanról, ezt nálunk a háziludak pehelytollával tömik meg, amely ezáltal könnyű marad és biztonságos meleget ad.

A madár testének formáját adják, illetve a hőszigetelésben játszanak szerepet a fedő- vagy más néven kontúrtollak, amelyek szerkezete az evező- és a pehelytollak közötti átmenetet képezik, vagyis alsó részük pelyhes, felső szárát pedig az evezőtollakhoz hasonlóan horgocskák tartják össze.

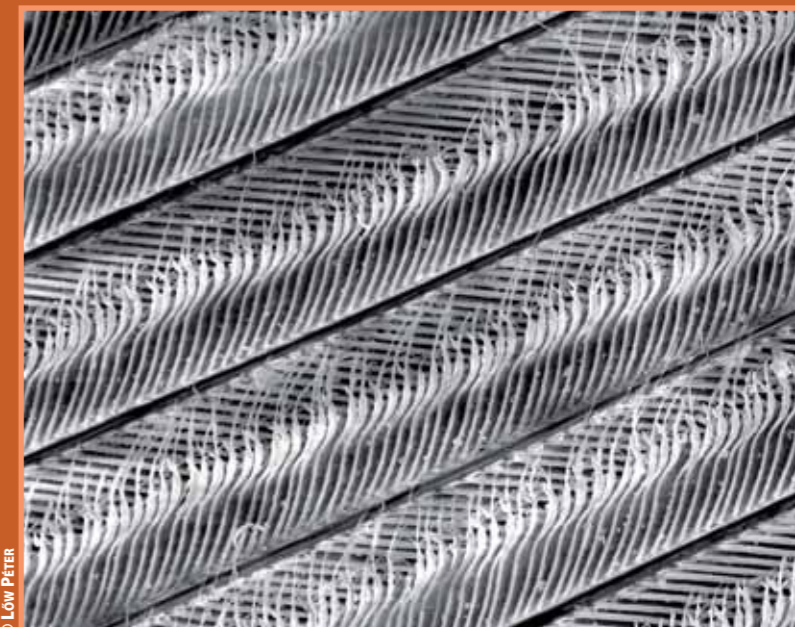
Az ember gyermekkortól kezdve kíváncsi, ezért nemcsak az érdeklő, hogy milyen a toll, hanem hogy hány darab van belőle. Egyes becslések és vizsgálatok szerint a madarak tollainak száma fajtól függően 900 és 25 000 db körül változik!

Schmidt Emese

Tollak a mikroszkóp alatt

Egyes madarak különleges színű tollazata régóta elkápráztatja az embereket. De nem csupán a tollak színe érdekes, maga a toll mikroszkóppal tanulmányozható szerkezete (amely gyakorta kihatással van a toll színére) is bámulatba ejtheti a szemlélőt. A madártollak szerepe sokrétű: védik a madár testét, megszabják alakját (fedőtollak), hőszigetelnek (pehelytollak), részt vesznek a repülésben (evező- és kormánytollak). A tollak fejlődése a hám pikkelyhez hasonló kiemelkedéséből indul. A fejlődő toll szerkezetét a benne kialakuló hámoszlopok elhelyezkedése szabja meg. Az egyforma, párhuzamos hámoszlopok a laza szerkezetű pihe- vagy pehelytollat (pluma) hozzák létre. Ezek alkotják a fiókák fészekruháját (neoptyl), de mivel igen jó hőszigetelők, megtalálhatók a kifejlett madarak fedőtollai alatt is. A kontúrtoll (penna) fejlődésekor az egyik hámoszlop különösen erős; ez adja a toll gerincét (scapus), a többi a toll ágait (rami). Az ágak a róluk eredő sugarakon (radius) levő horgokkal (hamulus) szoroson, de rugalmasan kapcsolódnak egymáshoz, és a zászló (vexillum) felületét alkotják.

L. P.

© LÖW PÉTER

Kék vércse

© NEHEZY LÁSZLÓ FELVÉTELEI

Szalakóta

MADÁR TÁV LAT

2008 „a reneszánsz éve” volt Magyarországon. A Madártárlatban eme év zárásaként Bonfini Symposionjának címlapját mutatjuk be, amely a MÁTYÁS CORVINÁI A NEMZET KÖNYVTÁRÁBAN című, közelmúltban megjelent kötetben szerepel. A páratlanul szép, színes illusztrációkban gazdag kötet az Országos Széchényi Könyvtár corvináit mutatja be. A Bibliotheca Corviniana – amely a vatikáni könyvtár után a reneszánsz kori Európa második legnagyobb könyvgyűjteménye volt – Mátyás (1458–1490) számára írt műveket tartalmazott, de megtalálhatók voltak benne a kor legfontosabb munkáinak példányai is. Mátyás király könyvtára felkerült az UNESCO Világemlékezet listájára.

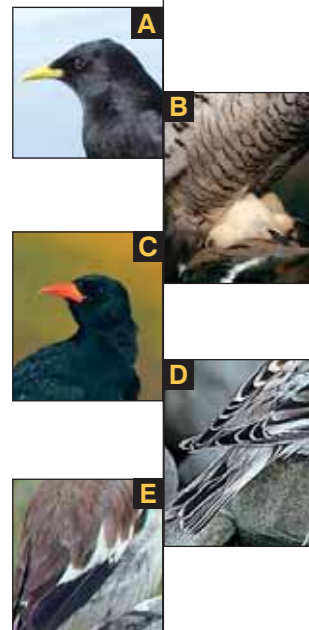
A kötethez Hapák József készítette a fényképeket, köztük a lapunk 39. oldalán bemutatott illusztrációt is. Hapák József Debrecen szülőtte; családnevét nagypapja Hollywoodban, apja Debrecenben tette ismertté, megbecsültté. A fényképészcsalád harmadik

generációjaként családi öröksége a mesterség szeretete. Ő a magyar történelem és művészet szerelmese, amely a Debreceni Református Kollégiumban eltöltött tanulóévei alatt hitvallássá lett. Saját képvilágát a műtárgyak és az épületek fényképezésében találta meg. A tárgyak lelkét látja, így tudja a legrejtettebb részleteket is megmutatni.

A madárbarát szemlélőknek minden bizonnyal azonnal feltűnik a kódex sarkában szereplő madárábrázolás. Az avatottabb megfigyelők pedig nyilván rögtön felismerik, hogy ez a hajnalmadár (*Tichodroma muraria*) korabeli, tudományos hitelességű illusztrációja. A ritka madárfaj ábrázolásának pontosságáról bárki meggyőződhet, ha a kódex-képet összehasonlíttja újságunk címlapfotójával, illetve a 30. oldalon található fényképpel. A corvinákban számos további szép madárillusztráció is található, ami talán nem is olyan meglepő egy olyan királyi könyvtárban, aki saját nevében is egy madárra utalt (*Corvus* = holló).

Rejtvény

A télre és a hóra utaló jelző számos madárfaj nevében szerepel. Párosítsd össze a fajneveket a képekkel. Küldd be megfejtésedet az MME címére **2009. január 15-ig** az MME címére: 1121 Budapest, Költő u. 21. A helyes megfejtők között ajándékokat sorsolunk ki.

- 1. hósármány
- 2. havasi pinty
- 3. hóbagoly
- 4. havasi csóka
- 5. havasi varjú

Az előző számban feltett kérdésünkre nagyon sok megfejtés érkezett. A hazai fehér gólyák lehetséges útvonala: Szerbia, Románia, Bulgária, Görögország, Törökország, Szíria, Libanon, Izrael, Egyiptom, Csád, Szudán, Közép-Afrikai Köztársaság, Uganda, Kenya, Tanzánia, Zaire, Zambia, Zimbabwe, Botswana, Dél-Afrikai Köztársaság.

Előző számunk nyertesei:
Varga Katalin, Bodrogkeresztúr
Bíró Ágnes Katalin, Szolnok
Kasziba Zoltán, Soltszentimre

Nyerteseinknek a „Madárdalok a kertben és a ház körül” című CD-t küldjük ajándékba. Gratulálunk!

LEGYEN MME-TAG!

Az egyesület aktív tagjai és szakemberei időt és fáradságot nem kímélve dolgoznak céljaink megvalósításában. Bizonyosak vagyunk abban, hogy tagjaink, partnereink méltán lehetnek büszkék munkánkra, és elmondhatják, hogy az MME támogatásával jelentős mértékben hozzájárultak hazánk természeti értékeinek megóvásához.

Tagjaink

- kézhez kapják a *Madártávlát* c. folyóiratot
- részt vehetnek az egyesület rendezvényein
- táborainkban, madárvártáinkban megismerkedhetnek a madár- és természetvédelem kérdéseivel
- kedvezményesen hozzájuthatnak az MME saját kiadású könyveihez, plakátjaihoz, egyéb kiadványaihoz
- lehetőséget kapnak arra, hogy kapcsolatot teremtsenek hasonló gondolkodású emberekkel
- ismereteiket a madarokról kibővíthetik, elmélyíthetik
- az Interneten való jelenlétünknek köszönhetően részt vehetnek egy madarász-levelezőlistán
- a családi tagságot választó tagok között minden év végén ajándékokat sorsolunk ki
- élhetnek az Alapszabályban foglalt jogaikkal
- kapcsolódhatnak az MME programjaihoz.

MME belépési adatlap letölthető az egyesület honlapjáról, illetve igényelhető az egyesület címén: 1121 Budapest, Költő u. 21.
Tel.: 1/275-6247, Fax: 1/275-6267

15 Δ Νεαπόλ
Ex Augustissimâ Bibliothecâ Casarea Vindobonensi.

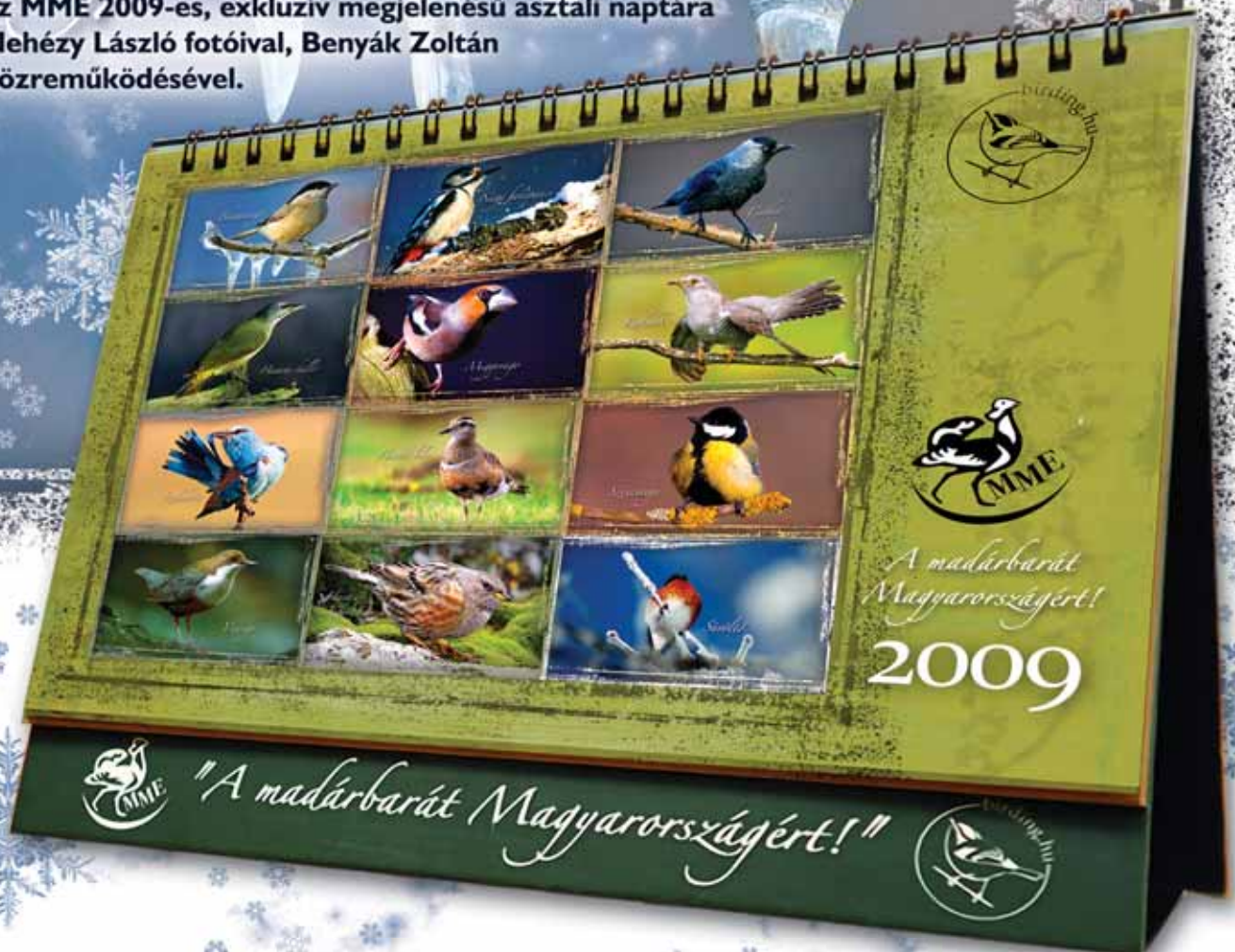

*Áldott Karácsonyi Ünnepeket és
Boldog Új Esztendőt kívánunk!*

Megjelent

az MME 2009-es, exkluzív megjelenésű asztali naptára
Nehéz László fotóival, Benyák Zoltán
közreműködésével.

"A madárbarát Magyarországért!"

A 2009-es asztali naptár megrendelhető az MME internetes boltjában (bolt.mme.hu)
és december folyamán megvásárolható az MME Titkárságán: 1121 Budapest, Költő u. 21.
(itt kizárólag hétfői és keddi napokon 8-16 óra között!)